

Proceeding from Convening III

***Virtual Convening on Corporate
Social Responsibility and Legal
Empowerment to Establish a
Basket Fund on Access to Justice***

Institute of Strategic and Socio-Economic Research (ISSR)

December 2020

Institute for Strategic and Socio-Economic Research (ISSR)
Yak and Yeti Road, Durbar Marg
G.P.O. Box: 20410, Kathmandu, Nepal
Phone: +977-1-4229985, 4229986,
Fax: +977-1-4249158

Email: info@issr.org.np
Website: www.issr.org.np

**Proceeding
from
Convening III**

**Virtual Convening on Corporate Social Responsibility and Legal
Empowerment to Establish a Basket Fund on Access to Justice**

**On
November 19, 2020**

**As part of the project:
“A National Effort to Advance the Justice Agenda and the Implementation of
the Network Strategy in Nepal”**

Submitted to:
Open Society Foundation London (OSFL)
4th Floor Herbal House
8 Back Hill, London EC1R 5EN
United Kingdom
p. +44 (0) 20 7031 0200
opensocietyfoundations.org

Submitted by:
Institute for Strategic and Socio-Economic Research
(ISSR)
Yak and Yeti Marg, Kathmandu-1, Nepal
Tel: +977 1 4229985, +977 1 4229986
Email: info@issr.org.np

December 2020

ACKNOWLEDGEMENTS

Institute for Strategic and Socio-Economic Research (ISSR) would like to thank **Open Society Foundation London (OSFL)** within Open Society Foundations for entrusting us with conducting three important convening under the project, “**A National Effort to Advance the Justice Agenda and the Implementation of the Network Strategy in Nepal**”. ISSR expresses sincere gratitude to OSFL, OSF, Ms. Sumaiya Islam, Senior Policy Officer, Open Society Justice Initiative, Ms. Zsanett Borsos, Program Administrative Specialist, Open Society Justice Initiative, Ms. Neetu Pokharel, Senior Program Officer, Alliance for Social Dialogue and Mr. Som Niroula, Senior Program Officer, Alliance for Social Dialogue for their kind cooperation and guidance whenever necessary throughout the study.

This report presents the proceedings from the third convening on ‘**Virtual Convening on Corporate Social Responsibility and Legal Empowerment to Establish a Basket Fund on Access to Justice**’ organized by ISSR on November 19, 2020.

Our sincere thanks to our dedicated team of Pavilion Media for its efforts and hard work in bringing out this comprehensive report. Likewise, this report is a result of contributions from a range of experts and speakers from various sectors. In this regard, our sincere gratitude to Mr. Maha Prasad Adhikari, Governor of Nepal Rastra Bank, Madam Hari Prabha Khadgi, Deputy Mayor, Kathmandu Metropolitan City, Mr. Chintamani Shiwakoti, Deputy Governor of NRB, Mr. Bhuvan Kumar Dahal, President of Bankers Association of Nepal, Mr. Som Prasad Niroula, Program Officer, Alliance for Social Dialogue (ASD) and Ms. Sanju Dhakal, Program Officer, ISSR for their insightful deliberation as a distinguished speaker. We are indebted towards government officials, CEOs and representations from commercial banks, academicians, development partners, experts and media professionals for their active participation and providing valuable inputs and contributions in the convening.

Special thanks are extended to the Board Members of ISSR. Our sincere appreciation goes to Ms. Sanju Dhakal, Project Officer, ISSR for being the focal person from ISSR and for editing and formatting the report. Likewise, we would like to thank Pavilion Media, for helping us in publishing this report. Finally, we would like to thank the staffs of ISSR for their valuable support and assistance in successfully completing this study.

Dr. Ravindra Prasad Pandey

Member, Board of Directors

Institute for Strategic and Socio-Economic Research (ISSR)

December 2020

TABLE OF CONTENTS

उद्घाटन मन्तव्य	1
श्री महाप्रसाद अधिकारी, गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक	1
पहिलो कार्यपत्र प्रस्तुति : "पालिका तहमा न्यायिक समितिको भूमिका: चुनौतीहरु र स्रोत साधनको सीमितता"	2
श्रीमती हरिप्रभा खड्गी, उपमेयर, काठमाडौं महानगरपालिका	2
जिज्ञासा	2
दोस्रो कार्यपत्र प्रस्तुति : "अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा कसरी नीजी क्षेत्रका कोषहरुले न्यायका एजेन्डाहरु संबोधन गरिरहेका छन्"	4
श्री सोमप्रसाद निरौला, प्रोग्राम अफिसर, अलाएन्स फर सोसियल डाएलुग (Alliance for Social Dialogue)	4
जिज्ञासा	4
तेश्रो कार्यपत्र प्रस्तुति (१) : नीति निर्देशित व्यावसायिक सामाजिक जिम्मेवारी र यसको विकास	5
श्री चिन्तामणि शिवाकोटी, डेपुटी गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक	5
जिज्ञासा	6
तेश्रो कार्यपत्र प्रस्तुति (२) : सीएसआरका विषयमा आइएसएसआरले गरिरहेको काम	6
सुश्री सञ्जु ढकाल, प्रोजेक्ट अफिसर, आइएसएसआर	6
चौथो कार्यपत्र प्रस्तुति : "कोभिड १९ लाई संबोधन गर्न प्रयुक्त निजी क्षेत्रको सिएसआर र सहयोग"	7
श्री भुवन दाहाल, अध्यक्ष, नेपाल बैंकर एसोसिएसन, र सीइओ सानीमा बैंक	7
जिज्ञासा	8
पाँचौं कार्यपत्र प्रस्तुति : "न्यायको क्षेत्रमा नीजी क्षेत्रको सिएसआर खर्च बढाउन सरकारले कस्तो नीति अनुसरण गर्नु पर्ला?"	9
श्री नरेश श्रेष्ठ, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर, अध्यक्ष, पेभेलियन ग्रुप र अध्यक्ष, खबरहब	9
जिज्ञासा	10
English Translation	12
Opening Remarks	13
Mr. Maha Prasad Adhikari, Governor, Nepal Rastra Bank	13
First Presentation on "Role of Justice Committee at Municipality Level: Challenges and Resource Constraints"	14
Mrs. Hari Prabha Khadgi, Deputy Mayor, Kathmandu Metropolitan City	14
Queries	14
Second Presentation on 'How private funds are supporting justice agenda in international arena'	16
Mr. Som Prasad Niroula, Program Officer, Alliance for Social Dialogue	16
Queries	17
Third Presentation 1 on "Policy driven CSR in Nepal and its growth trajectory"	17
Mr. Chinta Mani Shiwakoti, Deputy Governor, NRB	17
Queries	18
Third Presentation 2 on "Activities by ISSR on CSR"	19
Ms. Sanju Dhakal, Project Officer, ISSR	19
Fourth Presentation on "Private sector CSR used for COVID-19 responsive activities including donations"	20
Mr. Bhuvan Dahal, Chairman, Nepal Bankers' Association and CEO, Sanima Bank	20
Queries	21
Fifth Presentation on "What could be the policy incentive for private sector to attract CSR fund for justice sector?"	22
Mr. Naresh Shrestha, Member, Board of Directors, ISSR, Chairman, Pavilion Group and Khabarhub.com	22
Queries	23

डा. रवीन्द्रप्रसाद पाण्डे, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आइएसएसआर (मोडरेटर)

यो भर्चुअल संवादमा उपस्थित सम्पूर्ण सहभागी मितहरू! आजको अन्तक्रियाको विषय 'कर्पोरेट सोसल रेस्पान्सिबिलिटी एण्ड लिगल ईम्पावरमेन्ट टु इस्टाब्लिस् एक्सेस टु जस्टिस' (न्यायमा पहुँच स्थापित गर्न संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व र कानूनी सशक्तिकरण) रहेको छ ।

अहिले संसारभरि प्रचलन र वादविवादको विषय न्यायमा सबैको पहुँच हुनुपर्छ भन्ने हो । यसलाई दिगो विकासको लक्ष्य १६ ले स्पष्ट पारेको छ । यही सम्बन्धमा आइएसएसआरको आयोजनामा भर्चुअल संवाद गर्ने सन्दर्भमा तीन वटा श्रृङ्खलामध्ये यो 'बास्केट फण्ड फर एक्सेस टु जस्टिस' एउटा हो । कर्पोरेट सोसल रेस्पान्सिबिलिटी निजी क्षेत्रमा लैजाने विषयमा के कस्तो गर्नुपर्छ भन्ने सन्दर्भमा आइडिया लिन, थटहरू जेनेरेट गर्न र त्यसबाट एउटा निष्कर्षमा पुग्न यो कार्यक्रम गर्दैछौं । आज हामी गैरवान्वित छौं किनभने हाम्रासामु बैकिङ र प्राइभेट सेक्टर लगायत अन्य क्षेत्रमा लामो अनुभव भएका गभर्नर महाप्रसाद अधिकारी हुनुहुन्छ ।

उद्घाटन मन्तव्य

श्री महाप्रसाद अधिकारी, गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक

संसारभर संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्वसँग गाँसिएका विषयमा निजी क्षेत्रको धेरै ठूलो भूमिका रहेको छ । यसमा दुई वटा विचार पाउँछौ । एउटा कर्पोरेटहरूले आफैँले गर्ने भोलन्टरी विषय हो । आफूले समाजबाट

कमाएको आधारमा समाजलाई नै केही योगदान गर्नुपर्छ भन्ने विचार पाउँछौ । २०७२ को भूकम्पअघि हामीले बैकिङ सेक्टरलाई भोलन्टरकै रूपमा लिएका थियौं । स्वतस्फूर्त रूपमा बैकिङ सेक्टरले गरेको योगदान राम्रो थियो ।

अर्को बिचार, कर्पोरेटहरूले सोसल रेस्पान्सिबिलिटीमा केही न केही लगानी गरिरहेका हुन्छन् तर प्रोपर्टी चैनलाइज्ड भएन, राज्यको अथवा सोसाइटीको पहुँचमा पुगेन भन्ने गुनासा आउने गरेका छन् । नेपालमा बैकिङ सेक्टरलाई २०७२ को भूकम्पपछि मेन्डेटोरीतिर लगिरहेको छ । कर्पोरेट बढीले आफ्नो नेट पोफिटको (खुद नाफाको) १ प्रतिशत रकम CSR लाई छुट्याउनु पर्ने

र तोकिएका क्षेत्रमा योदान गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । यसमा सोसल प्रोजेक्ट, हेल्थ एजुकेशन, एक्सेस टु जस्टिस, इम्प्लोइ (कामदार) सँग रिलेटेड प्यान्डेमिकका असरहरूलाई केयर गर्नुपर्ने लगायतका कुरा तोकिएको छ ।

कर्पोरेट रिलेटेड कानूनहरूले पनि यसलाई प्रोभिजन गरेका छन् । हामीकहाँ ठूलो चुनौती अवारनेस (सचेतनता) र फाइनान्सियल लिट्रेसी (वित्तीय साक्षरता) हो । फाइनान्सियल इन्क्लुजन (वित्तीय समावेशिता)को लागि एक्सेस टु फाइनान्स (वित्तमा पहुँच) महत्वपूर्ण छ । आफ्नो विज्ञापन भन्दा पनि समग्रमा समाजलाई शिक्षित र सचेत बनाउनेतर्फ नै केन्द्रित छौं ।

आइएसएसआरले न्यायको पहुँचका लागि केही फन्ड क्रिएट (स्थापना) गर्ने हो कि भनेर नेपालका लागि नयाँ कन्सेप्ट छलफलमा ल्याएको छ । यो विषयमा हामी थप अध्ययन, छलफल गर्दै जाने नै छौं । CSR का विषयमा प्रश्न उठ्ने गरेकोले अझै यसलाई समायोजन गर्ने ठाउँ होला भनेर नेपाल राष्ट्र बैंकले यो वर्ष अनलाइन स्टडी पनि गरिरहेको छ । स्टडीको उद्देश्य अहिलेसम्मका उपलब्धि, थप राम्रो बनाउने उपाय, बैकिङ, इन्टिच्युसन, कर्पोरेटहरूको अनुभव कस्तो छ भन्ने पत्ता लगाउनु हो । CSR को फिडब्याकमा समाजको चाहना बढेर गएको र आफ्नो क्षेत्र जहाँ हो त्यहाँ बढी तान्न खोजेको पाइएको छ । कतिपय ठाउँमा राजनीतीकरण पो हुने हो कि भन्ने त्रास पनि देखिरहेका छौं ।

यो सबै अध्ययन गरेर हामी CSR लाई व्यवस्थित गर्नेतर्फ लागेका छौं । जहाँसम्म फण्ड क्रिएट गर्ने विषय छ, यो अत्यन्तै नयाँ विषय आइएसएसआरले अगाडि ल्याएको छ । यसमा गहन छलफल होस् । यसमा बैकिङ र कर्पोरेटहरूको योगदान भएर CSR जस्टिस फण्ड रिलेटेड कन्सेप्टमा अगाडि बढ्न सक्थ्यो भने मेन्डेटोरी CSR ले सही दिशा लिनेछ भन्ने लागेको छ । यो प्रोग्रामको सफलताको कामना गर्दै आयोजक साथीहरूलाई पुनः धन्यवाद दिन्छु ।

पहिलो कार्यपत्र प्रस्तुति : "पालिका तहमा न्यायिक समितिको भूमिका: चुनौतीहरू र स्रोत साधनको सीमितता"

श्रीमती हरिप्रभा खड्गी, उपमेयर, काठमाडौं महानगरपालिका

देश लोकतान्त्रिक गणतन्त्रमा परिणत भएको र संवैधानिक व्यवस्थाका कारण आज ७७ वटै जिल्लाका पालिकाहरूमा ९८ प्रतिशत महिलाहरू उपप्रमुखका रूपमा छन् ।

स्थानीय स्वायत्त शासन प्रणालीले प्रत्यक्ष जनसरोकार र अधिकांश सेवामूलक कार्यहरूको व्यवस्था र सञ्चालनको जिम्मा स्थानीय सरकारलाई सुम्पिएको छ । केही विवादहरू न्यायिक समितिबाट स्थानीयस्तरमै निरूपण गर्न पाएका छन् । पालिकामा उपप्रमुखको वा उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा तीन सदस्यीय न्यायिक समिति रहने व्यवस्था संविधानको धारा २१७ मा छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ८ मा न्यायिक कार्य सम्बन्धी व्यवस्था छ । ऐनको दफा ४७ ले न्यायिक समितिलाई आलीधुरो, बाँधपैनी, कुलो वा पानीको बाँडफाँट, चरन, घाँसदाउरा, ज्याला नदिएको, ज्येष्ठ नागरिकको पालन पोषण तथा हेरचाह नगरेको, नाबालक छोराछोरी वा पतिपत्नीलाई इज्जत आमद अनुसार खानलाउन नदिएको, शिक्षादीक्षा नदिएको र वार्षिक २५ लाखसम्म बिगो भएको घरबहाल सुविधासम्बन्धी विवादको समाधान गर्ने अधिकार न्यायिक समितिलाई दिएको छ ।

यो कानूनले महानगरपालिकालाई असर गरेको छ । महानगरपालिका २५ लाखसम्मको भाडा उठाउने सीमा छ तर यहाँ त करोडौं भाडा उठाउनु पर्छ । यसले त हामीलाई बाँधेकोजस्तो भएन र? महानगरपालिकाको स्कोप हेरेर कानून बनाउनुपर्छ भन्ने ध्यानाकर्षण गराउँछु ।

केही संस्थालाई त न्यायिक समिति केही पनि होइन भन्ने लाग्दो रहेछ । न्यायिक समितिले गरेको निर्णयलाई सर्वोच्च अदालतले पनि मान्यता दिएको छ । न्यायिक समितिमा व्यक्तिको भावना बुझेर मेलमिलाप गराउँछौं । उनीहरू अदालत पनि जान परेन, पैसा खर्च हुँदैन, त्यहीँ मेलमिलाप हुन्छ । मेलमिलाप भएन भने न्यायिक समितिको बेन्चमा जान्छ । न्यायिक समितिले जनतालाई प्रत्यक्ष न्याय दिलाउने भएकोले यसलाई अधिकार थप्नुपर्छ । न्यायिक समितिमा राजनीतीकरण हुनु हुँदैन, निष्पक्ष ढंगले काम गर्न दिनुपर्छ ।

कोभिडको समयमा कोठाभित्रै बसेर पनि मेलमिलाप र न्याय निरूपणको काम गरेका छौं ।

जिज्ञासा डा. गोविन्द नेपाल, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर

न्यायिक समितिको प्रमुखको रूपमा आफ्ना अनुभव न्यायिक समितिको अधिकार, आगामी दिनमा गर्नुपर्ने कानूनी सुधार र व्यवस्थापनका विषयमा आफ्नो धारणा राख्नु भएकोमा उपमेयरजीलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

पालिकाहरूमा न्यायिक समिति अत्यन्त महत्वपूर्ण छ । न्यायिक समितिले आफूलाई स्थापित गर्नुपर्ने छ, स्रोतसाधन चाहिएको छ । काम विश्वसनीय र प्रभावकारी बनाउनु छ । । न्यायिक समितिले न्याय सम्पादन गर्दा राजनीतिक प्रभाव पर्छ कि, केही पक्षपात हुन्छ कि भन्ने टिकाटिप्पणीहरू पनि सुनिएका छन् ।

संविधानले न्याय घरदैलोमा पुऱ्याउन गरेको व्यवस्थालाई सकारात्मक मान्नुपर्छ । हामीले सामान्य रिसर्च गरेर हेर्दा नगरपालिकाहरूले बजेटको १ प्रतिशतभन्दा कममात्र न्यायिक समितिलाई दिएको देखिन्छ । योभन्दा बढी बजेट नचाहिएको हो वा नदिएको हो ? स्रोत साधनको अवस्थाबारे केही प्रकाश पारिदिनु हुन्छ कि ?

श्रीमती हरिप्रभा खड्गी, उपमेयर, काठमाडौं महानगरपालिका

प्रश्नको लागि गोविन्द सरलाई धन्यवाद । काठमाडौं महानगरपालिकाले मेलमिलापका लागि प्रत्येक वडामा २-२ जना वकिल राखेको छ । वकिलमार्फत मुद्दाको निरूपण नभए न्यायिक समितिमा आउँछ । न्यायिक समितिलाई बजेट पनि छुट्याए पनि तर मेयरकहाँ पुग्नुपर्ने अवस्था छ । काठमाडौंमा गरी ४५-५० लाखको हाराहारीमा जनसंख्या छ । यति ठूलो जनसंख्याको लागि न्याय दिने ठाउँमा राम्रो भौतिक पूर्वाधार चाहिन्छ । आवश्यक कर्मचारी र उनीहरूको सुविधाको व्यवस्था हुनुपर्छ । न्यायिक समितिले अदालतले जस्तै काम गर्नुपर्छ । बजेट प्रत्येक वर्ष कोल्याप्स हुने

गरेको छ । न्यायिक समितिको बजेट संयोजकले निर्णय गरेर चलाउन पाए सहज हुन्थ्यो । मैले न्यायिक समितिलाई ५०-५० लाख छुट्याउन सफल भएको छु र यसमार्फत काम गर्न सकिएको छ । प्रदेश सरकारले पनि न्यायिक समितिका पदाधिकारीको सुविधा केही बढाएमा अझ सहज हुने थियो ।

सुश्री प्रशान्ता महत, अधिवक्ता

जुडिसियल कमिटीका लागि अल्टर्नेटिभ डिस्प्युट रिजोलुसन ९वैकल्पिक विवाद समाधानको ट्रेनिङ र मिडियसन ९मध्यस्थता० को ट्रेनिङ दिने व्यवस्था छ कि छैन र ट्रेनिङ दिएको छ भने कसरी दिएको छ र किडन्यापिङ र वलात्कारको केसमा न्याय निरूपणका लागि के कस्तो व्यवस्था छ र

श्रीमती हरिप्रभा खड्गी, उपमेयर, काठमाडौं महानगरपालिका

काठमाडौं भएर हो कि, हाम्रोमा आजसम्म रेप र किडन्यापिङ केस आएको छैन । आयो भने छलफल गरेर आवश्यक निर्णय लिन्छौं । मैले देशभरि महिलाका वेदना र महिलामाथि हुने यातनाबारे नियालेको छु । महिलालाई दिनुपर्ने न्यायका लागि अग्रसर हुन्छौं ।

श्री नरेश श्रेष्ठ, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर

तपाईंले भाडाको कुरा उठाउनुभयो । अरु पनि धेरै केश होलान् । न्यायिक समिति मिडियटरको भूमिकाका लागि हो । नगरपालिकाभित्र अंशबण्डा, डिभोर्स लगायतका केशमा बाहिरको वकिलहरूले सहयोग गर्छन् कि गर्दैनन् र ऋक्त् को बास्केट फण्ड कसरी बनाउन सकिन्छ र तपाईंको अनुभव, अरु उपप्रमुखसँग भएको अन्तरक्रियाका कुरा र उनीहरूका समस्याका बारे केही बताइदिनुहुन्छ कि र

श्रीमती हरिप्रभा खड्गी, उपमेयर, काठमाडौं महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिकामा मैले भोगिरहेको जस्तो अरुले पनि भोगेको होलान् । उपमेयरले पाएको चार वटा अधिकार त अधिकार नै होइन जस्तो छ । उपमेयरलाई त इग्नोर गरेको अवस्था छ । उपमेयरहरूले खोजेको कुरा मेयरहरूले बुझ्ने सकेका छैनन् । उपमेयरले मेयरको अधिकार खोजेको होइन, रेस्पेक्ट खोजेको हो । मेयर र उपमेयरबीच हरेक सूचना आदन-प्रदान हुनुपर्छ । ९८ प्रतिशत महिला उपप्रमुखमा छन् तर प्रमुखमा पुरुषप्रधान सोच छ । यस्तो पुरुषप्रधान मानसिकता हटाउनु आवश्यक छ ।

उपमेयरलाई दिएको अधिकार कार्यान्वयन हुनु जरुरी छ । यहाँ त

मेयरले चाहेको जे पनि हुने परिपाटी छ । न्यायिक समितिमा कर्मचारी पुग्दैन तर जति अनुरोध गर्दा पनि कर्मचारी दिँदैन । न्यायिक समिति व्यक्तिको नभई पालिकाको संस्था हो । न्यायिक समिति सक्सेस नभए सिंगै पालिका फेलर हुन्छ भन्ने बुझाउन सकिएको छैन । यसलाई राजनीतिक दृष्टिकोणले हेर्ने परिपाटी हटाउनुपर्छ । हाम्रो न्यायिक समितिमा बजेटको अभाव छैन । हामीले चार जना वरिष्ठ कानूनी सल्लाहकार राखेका छौं । हाम्रो न्यायिक समितिले राम्रोसँग काम गरेको छ । कानूनी सल्लाहकारको सुझावअनुसार मात्र हामी निर्णयमा पुग्छौं । काठमाडौं महानगरपालिकाले गरेको न्यायमा कुनै अदालतले खोट लगाएको छैन । हामीले धन्यवाद पत्र समेत पाएका छौं ।

डा. गोविन्द नेपाल, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर

हामीले खासगरी नेपालको पूर्वी क्षेत्र, मध्य क्षेत्र र पश्चिमी क्षेत्रमा त्यहाँका पत्रकार साथीहरूबाट त्यहाँका न्यायिक समितिले गरेका काम र च्यालेन्जेजका विषयमा इन्भेस्टिगेटिभ जर्नलिजमको हिसाबमा सहयोग लिएका थियौं । हामीले १२ वटा पेपर खबरहब डटकममा प्रकाशित गरेका थियौं । ती रिपोर्टहरूमा न्यायिक समितिहरूले भोगेका समस्याहरूको कुरा आएको छ । हामी यो किताबका रूपमा प्रकाशित गर्दैछौं । यस सम्बन्धमा तथ्यपरक खुराक स्वदेशी र विदेशी रिसर्चरहरूलाई, दिनेछौं ।

आईएसएसआर अर्थशास्त्रलाई बढी अध्ययन गर्ने संस्था भएकोले पनि हामी एक्सेस टु जस्टिसका सन्दर्भमा बढी संलग्न भएका छौं । न्यायविना समृद्ध र सुरक्षित समाज, स्थायित्व सम्भव छैन । न्यायविना कुनै व्यवस्था दिगो हुँदैन भनेर संयुक्त राष्ट्रले पनि दिगो विकासको १६औं लक्ष्यमा प्राथमिकता दिएको छ ।

यो लक्ष्य राख्दा ग्लोबल्ली लबिङ गर्ने क्रममा २०१४ मा त्यो ग्रुपमा म पनि थिएँ । हामीले धेरै देशमा लबिङ गर्नुपर्छ । यस सन्दर्भमा हाम्रा पूर्व प्रधानन्यायाधीश कल्याण श्रेष्ठले राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय अनुभवहरू जोडेर प्रस्तुति दिनुभएको थियो । आज उपमेयरज्यूले पनि आफ्ना अनुभव राख्नुभयो । मुद्दामा आधारित विचार सुन्न पाइयो । हामी आभारी छौं ।

दोस्रो कार्यपत्र प्रस्तुति : "अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा कसरी नीजी क्षेत्रका कोषहरूले न्यायका एजेन्डाहरू संबोधन गरिरहेका छन्"

श्री सोमप्रसाद निरौला, प्रोग्राम अफिसर, अलाएन्स फर सोसियल डाएलग (Alliance for Social Dialogue)

न्यायमा पहुँचका लागि निजी क्षेत्रको भूमिका र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा कसरी सपोर्टिङ भइरहेको छ भन्ने विषयमा म केही जानकारी दिनेछु । वास्तमा जस्टिसको एजेन्डा लर्निङ टु प्रोसेसका रूपमा छ । संसारभरि ५ मिलियन मानिस न्यायको पहुँच बाहिर छन् भन्ने कुरा एक्सेस टु जस्टिस टास्क फोर्सको ग्लोबल रिपोर्टले देखाएको छ ।

पिछडिएका क्षेत्रका मानिसहरूलाई कानूनको जानकारी छैन ।

मार्जिनलाइज्ड १सिमान्तीकृत ० र भल्नरेबल १विपन्न ० ग्रुपमा एक्सेस टु जस्टिस पुगेको छैन, सामाजिक संरक्षण पनि छैन भन्नेकुरा ग्लोबल रिपोर्टहरूले हाइलाइट गरेका छन् । ग्लोबल रिपोर्टले क्रमशः २००८ र २०१९ मा ४।५ र ५ विलियन मार्जिनलाइज्ड र भल्नरेबल ग्रुपमा एक्सेस टु जस्टिस नपुगेको देखाएको छ ।

२००८ वल्ड बैंक लगायका विभिन्न निकायले यो तथ्य देखाएका थिए । अहिले टास्क फोर्सले यस्तो देखाएको छ । १।५ अर्ब मानिसहरूमा जस्टिसको समस्या संबोधन गर्न सकिएको छैन । ५।३ जनसंख्या लिगल प्रोटेक्सन १कानूनी सुरक्षाबाट बाहिर रहेको देखाउँछ ।

जेनेभाको डिकाफ भन्ने संस्थाले नेपालमा सन् २०१७ मा गरेको एउटा स्टडीले करिब २७ प्रतिशत महिला कुनै न कुनै हिंसामा पर्ने गरेको, २७ प्रतिशत मानिस भूमिसम्बन्धी मुद्दामा संलग्न रहेको, सीमान्तकृत र तेस्रो लिंगीहरूको पनि विभिन्न लिगलसमस्याहरू देखाएको छ ।

वल्ड जस्टिस प्रोजेक्टको रिपोर्ट २०२० मा १२८ देशमा नेपाल ६१औँ स्थानमा रहेको देखिन्छ । २०१९ को रिपोर्टसँग कम्पेयर गर्दा १ प्रतिशत कमी भएको देखाएको छ । क्राइम बढेको, रेपकेश बढेको, लकडाउनको बेला न्याय नपाएको भनिएको छ ।

त्यस्तै भ्रष्टाचारको कुरामा १२८ देशमा नेपाल ५८ स्थानमा पर्दो रहेछ । सिभिल जस्टिसमा १२८ देशमध्ये नेपाल ८२औँ स्थानमा रहेछ ।

ग्लोबल जस्टिस प्रोजेक्टले देखाएको इन्डिकेटर अनुसार नेपाल रिजनल लेभलमा राम्रो भए पनि पारदर्शिता, न्याय, समानता, मानवअधिकारका विषयमा सुधार गर्नुपर्ने धेरै रहेछ ।

एक्सेस टु जस्टिसले अझै पनि ग्लोबल्ली प्राथमिकता नपाएको देखिन्छ । विभिन्न अध्ययनहरूका अनुसार जस्टिसका लागि निकै कम बजेट रहेको पाइन्छ । न्यायको लागि सरकारको लगानी अन्य क्षेत्रको तुलनामा निकै कम रहेको पाइएको छ ।

अमेरिकाका विभिन्न स्टेटमा गरिएको एउटा रिसर्चले न्याय क्षेत्रमा १ डलर खर्च गर्दा ७ डलरसम्म रिटर्न आउने देखाएको छ । अन्यायमा परेको व्यक्तिको वर्किङ क्यापेसिटी कम हुँदो रहेछ ।

नेपालमा लगभग १७-१८ प्रतिशत फर्मल जस्टिस केशहरू हुँदो रहेछ । स्थानीय तहका न्यायिक समितिको इम्प्यावरमेन्ट गर्न सकियो भने कोर्टमा लोड घट्छ ।

प्राइभेट सेक्टरले जनचेतना अभिवृद्धिमा काम गर्दा रहेछन् । कम्युनिटी पारालिगल्सको मोबिलाइजेसन हुँदो रहेछ । सकारकारलाई एकाउन्टेबल बनाउने काम पनि गर्दा रहेछन् ।

नेपाल बार एसोसिएनले प्रोबोनो सर्भिसेस गाइडलाइन डेभलप ९तयार ० गरेको छ । प्रोबोनोस सर्भिसेस हाम्रोमा पनि इन्ट्रोड्युस ९संचालन ० भइसकेको छ । क्यानडाको ओन्टारियोमा धेरै प्रोब्लम भएको देखियो । कोर्ट रिपेरेजेन्टेसन गर्न धेरै पैसा खर्च गर्नुपर्ने अवस्था रहेछ । उनीहरूले लिगल स्ट्राटेजी चेन्ज गरेर लोकल गभर्मेन्टसँग मिलेर प्रोबोनो सर्भिसेस इन्ट्रोड्युस गराएका रहेछन् । यसले कोर्ट रिप्रेजेन्टेसनका समस्या धेरै हल भएछन् ।

प्राइभेट डोनरहरूले जस्टिसका समस्या समाधान गर्ने सन्दर्भमा इनोभेटिभ एप्लीकेचहरूमा फण्डिङ गरेको देखिन्छ । कतिपय क्षेत्रमा टेक्नोलोजी प्रायोजन गर्ने गरेको देखियो । अमेरिका र युरोपमा आफ्नो लिगल प्रोब्लम वेबसाइटमा राख्ने र लयर्सहरूले उनीहरूलाई सल्लाह दिएको पाइन्छ ।

जिज्ञासा
डा. गोविन्द नेपाल, बोर्ड अफ डाइरेक्टर,
आईएसएसआर

ग्लोबल रिपोर्टले कुल बजेटको ४ प्रतिशत न्यायिक क्षेत्रमा खर्च गर्नु जरुरी छ भने पनि नेपालमा सरकारी सहयोग ०।४-०।५ प्रतिशत मात्र छ ।

तेश्रो कार्यपत्र प्रस्तुति (१) : नीति निर्देशित व्यावसायिक सामाजिक जिम्मेवारी र यसको विकास

श्री चिन्तामणि शिवाकोटी, डेपुटी गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक

बैंकिङ क्षेत्रमा सीएसआर जल्दोबल्दो विषयको रूपमा रहेको छ । यसका बारेका केही कुरा राख्छु ।

मेरो विषय सीएसआरलाई केन्द्रीय बैंकले बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रमा कसरी लन्च र इन्ट्रोड्युस गर्‍यो भन्ने कुरामा छ । सीएसआर अन्तर्गत शैक्षिक, परोपकारी, भौतिकपूर्वाधार, वातावरण, खानेपानी, खेलकुद, समाजसेवा जस्ता कार्यमा आफैंले योगदान पुऱ्याउनुका साथै समुदायको अनुरोधमा पनि योगदान गरेको छ । सीएसआरको पोलिसी बैंक तथा वित्तीय संस्था, फाइनान्सियल संस्थाहरूलाई पनि देशको इकोनमीमा योगदान गर्न लगाउनुपर्छ भन्ने हिसाबले २०७३ साल माघमा राष्ट्र बैंकले कार्यान्वयन गरेको हो । यस अन्तर्गत बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो नेट प्रोफिटको १ प्रतिशत सीएसआर कोषमा दिनुपर्छ ।

रकम सोही वर्ष खर्च गर्नुपर्ने र विशेष कारणले खर्च भएन अर्को वर्ष खर्च गर्ने व्यवस्था छ । खर्च गर्ने क्षेत्रबारे राष्ट्र बैंकले मोटो गाइडलाइन बनाएको छ । सीएसआरको रकम हेल्थ सेक्टर, सस्टेनेबल डेभलपमेन्ट, शिक्षा, वातावरण र पेन्डेमिकमा राहत वितरण, बैंक तथा वित्तीय संस्थाका

व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण, फोहरमैला संकलन, सांस्कृतिक प्रवर्द्धन, दुर्गम क्षेत्रमा पूर्वाधार विकास, गरिबहरूको आय वृद्धि जस्ता क्षेत्रमा पनि खर्च गर्न सकिन्छ ।

अहिले महामारीजन्य कोभिडमा पनि खर्च गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यो कोषको रकम खर्च गर्ने सन्दर्भमा केही कुरामा हामीले नियन्त्रण पनि गरेका छौं । कुनै संस्थाले आफ्नो ब्राण्ड प्रवर्धनका लागि सीएसआरको रकम खर्च गर्न पाउँदैन । सञ्चालक समितिका उच्च व्यवस्थापनलाई वित्तीय तालिम, विदेश भ्रमण, राजनीतिक लाभ हुने कार्यक्रम, चन्दा र पुरस्कारमा खर्च गर्न पाउँदैन ।

समस्याहरूबाट सिक्दै नियमावली संशोधन गर्दै जानुपर्ने रहेछ । काठमाडौं नजिकका क्षेत्रमा ठूलो खर्च गर्ने तर दुर्गम क्षेत्रमा नपुग्ने र सन्तुलित रूपमा खर्च नहुने समस्या देखियो । अहिले प्रत्येक प्रदेशमा कम्तीमा १० प्रतिशतका दरले खर्च गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । प्रावधानअनुसार खर्च भयो भएन भन्ने सम्बन्धमा नेपाल राष्ट्र बैंकले निरीक्षण गर्छ ।

सामाजिक उत्तरदायित्वको रकम खर्च गर्ने क्षेत्र, कोषको व्यवस्थापन, एकाउन्टिङ जस्ता सबै प्रक्रिया समेटेर प्रत्येक बैंक तथा वित्तीय संस्थाले आआफ्नो कार्यनीति बनाएर लागू गरेको हुनुपर्छ ।

एउटा प्रदेशको उद्योग वाणिज्य संघको कार्यक्रममा धेरै वक्ताहरूले हाम्रो क्षेत्रको सीएसआरको रकम हामीलाई देऊ, हाम्रो मातहतमा खर्च हुन्छ, बैंकहरूले जथाभावी खर्च गर्छन् भनेर जोडदार आवाज उठाएका थिए । अर्को प्रदेशको कार्यक्रममा प्रदेश सरकारका मन्त्रीले सीएसआरको रकम प्रदेश सरकारलाई दिनुपर्छ भने । यस्तो अवस्थामा राजनीति प्रभाव पर्न सक्छ ।

पारदर्शिताको कुरामा समस्या छ । कुनै ठाउँमा ह्युज एमाउन्ट जाँदा मिसयुज हुने सम्भावना पनि छ । सोसाइटीमा भने एक्सपेक्टेसन धेरै देखिन्छ । रकम विवेकपूर्ण ढंगले खर्च भएन भने समस्या आउन सक्छ ।

बैंकहरू इनोभेटिभ भएर सीएसआर खर्च व्यवस्थित गर्न केही सुरुवात गरेका छन् । धेरैले आफ्नो कार्यनीति बनाएका छन् । सीएसआरको इनोभेटिभ युटिलाइजेशनको इम्याक्ट शुरु भएको छ ।

सीएसआरको कार्यक्रम मोरङका तराई क्षेत्रमा विशेष गरेर दलित र मधेसीहरूको बस्तीमा १०० वटा ट्युबेल गाडिए । कतिपय ठाउँमा वृक्षारोपण गरिएको छ । वाइल्डलाइभ कन्जरभेसनमा पनि काम भएको छ । राहत वितरण, कन्जुमर प्रोटेक्सन, फाइनान्सियल अवायरनेस र लिट्रेसीमा पनि खर्च भएको देखिन्छ ।

सोसाइटीले बैंकहरू नाफाका लागि मात्र होइनन् भन्ने महसुस गर्न थालेको छ । मानिसहरूमा बजेट बनाएर खर्च गर्नुपर्छ, रेमिटान्सको सदुपयोग गर्नुपर्छ, बैंकमा बचत गर्नुपर्छ, हुण्डीबाट पैसा झिकाउनु हुँदैन, जहाँबाट सस्तोरूपमा कर्जा प्राप्त हुन्छ त्यहाँ जानुपर्छ, कर्जा तिर्नु पर्छ भन्ने अवेरनेस बढेको छ ।

बैंकिङ सेक्टरमा छोटो समयमा सीएसआरको ग्रोथ भएको छ । कार्यान्वयनका सन्दर्भमा भएका समस्याहरूमा बैंकहरूले सुझाव दिइरहेका छन् ।

आर्थिक वर्ष २०७४२०७५, २०७५२०७६ र २०७६२०७७ मा क्रमशः रु२१७।४ लाख, रु३१४।२ लाख र रु ११०६ लाख सीएसआर अन्तर्गत खर्च भएको थियो । यसको आधारमा गणना गर्दा आवा २०७५२०७६ र २०७६२०७७ मा क्रमशः ५६।२ प्रतिशत र २२४।२ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ ।

सीएसआरको प्रभावको सम्बन्धमा स्टडी गर्ने कार्यक्रम राखिएको भए पनि व्यवस्थित स्टडी भएको छैन । यसकारण छुट्टै मोडल बनाउने अवस्थामा पुगिएको छैन ।

बीएफआईलाई सीएसआरसँग लैजाने कि भन्ने पनि आएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले सात प्रदेशमै गएर पैसा दिन पनि सक्दैनौं, हामीलाई नै कमिटी गठन गर्न दिनुस्, हामी सिस्टर अर्गनाइजेसन स्थापना गर्छौं र त्यसले प्रोफिटको एक प्रतिशत सकारलाई दिन्छ भनेका छन् ।

यसो गर्दा भोलिका दिनमा सबैको १ प्रतिशत गरेर एउटा संस्था खोलाँ, त्यो संस्थामा धेरै पैसा हुन्छ, उसले चलाउँछ भन्ने कुरा हुन सक्छ । यो कुरामा राष्ट्र बैंक सकारात्मक हुन सक्को छैन ।

जिज्ञासा डा. गोविन्द नेपाल, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर

डेपुटी गभर्नरसाबबाट सीएसआरका विषयमा ज्यादै महत्वपूर्ण कुरा आयो । सीएसआरको इम्याक्ट, इस्यूहरू र चालेन्जेजको कुरा आयो । सीएसआरको सन्दर्भमा विभिन्न क्षेत्रको धारणा, नेपाल राष्ट्र बैंकको सोच, सीएसआरको रकमको सदुपयोग लगायतका विषयमा कम्प्रेह्यान्सिभ प्रस्तुति गर्नुभयो । यस प्रस्तुतिबाट सहभागीहरू ज्यादै लाभान्वित भएका छौं ।

एउटा सानो जिज्ञासा, अहिले सीएसआरमा टे वार्षिक कति रकम प्राप्त हुने गरेको छ र पेन्डामिकको समयमा सरकारको कोषमा ह्याण्डओभर

श्री चिन्तामणि शिवाकोटी, डेपुटी गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक

गत वर्ष बैंकहरूले छुट्याएको रकम ६३ करोड छ । यो रकम सरकारी कोषमा सम्भवतः गइसकेको छ । असारसम्मको सबै जम्मा गर्नु भनेर राष्ट्रबैंकको निर्देशन आएपछि हामीले डेटा कम्पाइल गरेका छैनौं । त्यो फण्ड पनि ४० देखि ५० करोडसम्म होला । सीएसआर पोलिसी राम्रो बनाउन हाम्रो प्रयास जारी छ ।

तेश्रो कार्यपत्र प्रस्तुति (२): सीएसआरका विषयमा आइएसएसआरले गरिरहेको काम

सुश्री सञ्जु ढकाल, प्रोजेक्ट अफिसर, आइएसएसआर

हामीले अन्तर्राष्ट्रिय संस्था 'ओपन सोसाइटी फाउन्डेसन र नेपालको अलाइन्स फर सोसल डाइलग को सहयोगमा एक्सेस टु जस्टिस, सस्टेनेबल डेभलपमेन्टको गोल नम्बर १६ को एजेण्डा अन्तर्गत सीएसआरमा फोकस गरेर के काम गऱ्यौं र कस्तो इन्टरभेन्सन गर्दैछौं भन्ने कुरामा त्रिप्ली प्रेजेन्ट गर्न

चाहान्छु ।

आइएसएसआरले विगत तीन वर्षदेखि एक्सेसटु जस्टिसमा काम गर्दै आएको छ । यसअन्तर्गत तीन वर्षमा मल्टी स्टेकहोल्डर्स इनोजेमेन्ट इन कम्युनिटी जस्टिस सेक्टर इन नेपाल, जस्टिस सेक्टरमा उनीहरूको इन्भलमेन्ट कस्तो छ भनेर सानो म्यापिङ गरेका थियौं ।

यसपछि हामीले इनोभेटिड फाइनान्सिङलाई एक्सेस टु जस्टिसमा कसरी प्रमोट गर्न सकिन्छ भनेर काम गर्यौं । अहिले हामी तीन वटा नेशनल कन्भेनिङ एक्सेस टु जस्टिसमा गरिरहेका छौं ।

यसभित्र हामीले बिभिन्न एक्टिभिटीज गर्यौं । म सीएसआरको सन्दर्भमा भन्न चाहान्छु । अहिलेसम्म विभिन्न एक्टिभिटीजहरूको लागि डेस्क स्टडी, रिभ्यू, गरिरहेका छौं । बैंकिङ क्षेत्रमा सीएसआरको प्रोभिजन कस्तो छ, नेपाल सरकारको सीएसआर पोलिसी कस्तो छ भन्ने रिभ्यू गरेका छौं । इन्टरनेशनल लेभलमा इनोभेटिभ फाइनान्सिङको बेस्ट प्र्याक्टिसेस कस्तो छ, नेपालमा इन्कम ट्याक्स र अन्यमा सरकारका प्रोभिजन कस्तो छ भनेर काम गरेका छौं ।

२०१७ मा एफएनसीसीआईसँग मिलेर 'मिनी' सभै अन इन्डस्ट्रियल सेक्टर सीएसआर विथ द सपोर्ट एफएनसीसीआई बन्ने सानो सभै पनि गरेका थियौं । यसमा हामीले ३१ वटा नेप्लिज इन्टरप्राइजेजहरूसँग क्लोइसनआर गर्‍यौं । उद्योग क्षेत्रमा सीएसआरको प्राक्टिस के कस्तो छ भन्ने जानकारी लियौं । २०१७ मै तीन वटा अन्तरक्रिया कार्यक्रम गरेका थियौं ।

पहिलो, हामीले आइएसएसआर र एफएनसीसीआईसँग मिलेर त्यो स्टडीबाट र सभैबाट आएका कुराहरू कार्यान्वयनका लागि कार्यक्रम गर्‍यौं ।

दोस्रो, आइएसएसआर र नेपाल बैंकर्स एसोसियसन मिलेर अर्को अन्तक्रिया कार्यक्रम गर्‍यौं । तेस्रो, आइएसएसआर र अर्थ मन्त्रालय मिलेर एक्सेस टु जस्टिसमा डेभलपमेन्ट पार्टनर्सहरूको इन्भल्वमेन्ट कस्तो छ भनेर काम गर्‍यौं । २०१८ मा कम्युनिटी लेभलमा फाइनान्सिङ निड कस्तो छ भनेर फाइनान्सिङ टु जस्टिसमा फिल्ड सभै गर्‍यौं ।

यी सबै कार्यक्रमहरूबाट के थाहा पायौं भने सीएसआरको बारेमा वेबसाइट र इन्डस्ट्रीको रिपोर्टहरूमा एकदमै लिमिटेड इन्फर्मेशन छ । कति रकम सीएसआर फण्डमा गएको छ भन्ने डिस्कोजमा भएको पायौं । प्राइभेट सेक्टरको जस्टिस टु एक्सेस एजेण्डमा पनि मिनिमम इन्गेजमेन्ट भएको पाइयो । डेपुटी गभर्नर सरले भनेजस्तै प्राइभेट सेक्टरको सीएसआरको इन्भल्वमेन्ट मोस्टली एजुकेशन, हेल्थ, स्पोर्ट, भौतिक निर्माण, फाइनान्सियल लिटरेसी, वातावरण, वन क्षेत्रमा बढी भएको पाइयो ।

अधिकांशमा एक्सेस टु जस्टिसका सन्दर्भमा जानकारी नभएको, जनचेतनाको कमी भएको पायौं । नेपालको व्याक्स पोलिसीले गर्दा सीएसआर फण्डमा व्याक्स छुट नहुने भएकोले उनीहरूको डाटा पारदर्शी नभएको पनि पाइयो ।

त्यस्तै त्यहाँबाट तीनवटा सरकारको निम्ति सुझावहरू पायौं ।

एक, नेपालको नीति नियम, ऐन कानूनहरू संशोधन गर्नुपर्छ । व्याक्स रिबेट फ्यासिलिटी इन्ट्रोड्युस गर्नुपर्छ ।

दुई, सरकारले थोरै भए पनि निजी क्षेत्रलाई इन्सेन्टिभाइज गरे धेरै फण्ड बढाउन सकिन्छ भन्ने कुरा आयो । तीन, बास्केट फण्डको कुरा आयो । सीएसआर फण्डलाई बास्केट फण्डजस्तो बनाएर त्यसलाई सानो डेडिकेटेड टिमले मोभिलाइज गर्न सक्थे भने इफेक्टिभली काम गर्छ भन्ने कुरा हामीले पायौं ।

फिल्ड सभै गरेका थियौं । यो सभैबाट के देखियो भने जुडिसियल कमिटी ९ न्यायिक समिति लाई कुल बजेटको जम्मा ०।२ प्रतिशत मात्र विनियोजन भएको देखियो । यो फण्ड जुडिसियल कमिटी स्थापित गर्न र त्यसको आवश्यक काम गर्न पनि निकै कम भएको पाइयो । त्यस्तै, प्राइभेट सेक्टर अर्गनाइजेसनबाट पनि सीएसआर थु फण्डिङ आयो भने सपोर्ट हुने कुरा आयो । अर्को पब्लिक-प्राइभेट पार्टनरसीप फलो गर्‍यो भने सीएसआर फण्डिङ दिगो बनाउन सकिन्छ भन्ने त्यो स्टडीले देखायो ।

त्यस्तै रेस्पन्डेन्टसहरूका अनुसार एटलिस्ट २० प्रतिशत सीएसआर फण्ड प्राइभेट सेक्टरबाट एक्सेस टु जस्टिस प्रोग्रामका लागि आयो भने इफेक्टिभली काम हुन सक्ने अवस्था देखियो । सीएसआर फण्डलाई व्याक्स एक्जाम्पेट गराउनुपर्छ भन्ने आयो । यसरी आएको सीएसआरको बजेट क्यापासिटी बिल्डिङ, जस्टिस, फ्रि लिगल एड, लिगल इम्प्रावरमेन्ट, अवार्नेस, जीवनशैली सुधार लगायतमा खर्च गर्नुपर्ने कुरा त्यो स्टडीले देखायो ।

यो स्टडी सकिएपछि हामीले विकासका सन्दर्भमा स्टेकहोल्डर टार्गेटहरू बनाएर सरकार, डेभलपमेन्ट पार्टनर्स र प्राइभेट सेक्टरका लागि तीन वटा पोलिसी ब्रिफ्स पनि गर्‍यौं ।

प्राइभेट सेक्टरमा हामीले सीएसआर थु कसरी जस्टिसका लागि योगदान पुर्‍याउन सक्छ भनेर पोलिसी ब्रिफ बनायौं । यही पोलिसी ब्रिफ थु बास्केट फण्डको एप्रोच कन्सेप्टलाई पनि गर्‍यौं । यसबाट आएको कुराहरूमा हामीले २०१९ मा एड्भोकेसी प्रोग्राम गर्‍यौं जसमा हाम्रा तीन वटै स्टेक होल्डरको सहभागिता थियो । आजसम्म गरेका कामहरू राखेर आइएसएसआरले फ्याक्ट सीट पनि बनाउँदै छ ।

चौथो कार्यपत्र प्रस्तुति : "कोभिड १९ लाई संबोधन गर्न प्रयुक्त निजी क्षेत्रको सीएसआर र सहयोग"

श्री भुवन दाहाल, अध्यक्ष, नेपाल बैंकर एसोसिएसन, र सीइओ सानीमा बैंक

सीएसआरको रकमबाट बैंकिङ सेक्टरले कोभिड-१९ को समयमा सपोर्ट गर्ने कुरामा बैंकिङ क्षेत्र कहिले पनि पछि परेको छैन । राष्ट्र बैंकले सीएसआरलाई मेन्डेटोरी बनाउनुअघि केही बैंकले आफैं पनि स्वतःस्फूर्त रूपमा काम गरिरहेका थिए ।

२०६८२६९ सालमा हाम्रो बैंक कमर्सियल बैंकमा अपग्रेड भएदेखि नै काठमाडौँ भ्याली बाहिरका शाखाहरूबाट ११ कक्षाका ४ जना र १२ कक्षाका २ जना विद्यार्थीलाई वार्षिक प्रतिविद्यार्थी ५० हजार रूपैयाँ सीएसआरको रकमबाट खर्च गर्थ्यौं ।

कोभिड आएपछि कोभिड फण्डमा डाइरेक्ट सपोर्ट गर्ने कुरा भयो । अर्को, कोरोनाको महामारी बढेपछि सबै बैंकहरूले राष्ट्र बैंकसँग कोर्डिनेशन गरेर कोरोना रोकथामका लागि प्रयास गर्थ्यौं । राष्ट्र बैंकको सर्कुलर आउनुअघि नै हामीले बैंकहरूमा ब्रेक द चेन भन्ने हिसाबले सबै डिजिटल च्यानलमा चैत ७ गतेदेखि असारसम्म सबै फ्री गर्थ्यौं ।

एटिएमबाट पनि कोभिडको रिस्क होला तर पनि बैंकमा भिड हुन नदिन एटिएमबाट जति कारोबार गर्दा फ्री अफ कस्ट हुन्छ भन्थ्यौं । यस्तो काम कोरोना रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि बैंकिङ क्षेत्रले गरेको सानो योगदान हो ।

सरकारले केन्द्रीय र प्रादेशिक तहमा बनाएको कोभिड रिलेटेड फण्डमा २७ वटा कमर्सियल बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले चैत महिनासम्म ३६ करोड १ लाख रूपैयाँ योगदान गरेको देखिन्छ ।

राष्ट्र बैंकले साउन २ गते सबै रकम सरकारी कोरोना कोषमा जम्मा गर भनेर निर्देशन दिएपछि त्यही अनुसार जम्मा गर्थ्यौं । बैंकका साथीहरूले सेयर गरेका डाटा हेर्दा यस्तो रकम ४०-५० करोड होला ।

यस अतिरिक्त बैंकहरूले आफ्नै इनिसेटिभमा गरिबहरू धेरै जाने हस्पिटलहरू र विभिन्न ठाउँमा भेन्टिलेटर, पीपीई, मास्क, सेनिटाइजर वितरण गरेका छन् ।

चैत मसान्तभित्रै किस्ता तिर्नुपर्ने ग्राहकहरूलाई राष्ट्र बैंकको निर्देशन बमोजिम १० प्रतिशत छुट दिइयो । सानीमा बैंककले नै यसमा २ करोड ६९ लाख कन्ट्रिब्युसन गर्‍यो ।

फेरि राष्ट्र बैंकले कोरोनाबाट लेस इम्प्याक्टेटबाहेक अरु सबैलाई इन्ट्रेस्ट चार्ज वेस रेटभन्दा कम नहुने गरी टु पसेन्ट रिभेट इन द इन्ट्रेस्ट भनेको थियो । त्यो फण्ड पनि सिग्निफिकेन्ट एमाउन्ट थियो । सानीमा बैंककै ४१-४२ करोड थियो ।

सीएसआर फण्डबाट डाइरेक्ट नगएकाले यसलाई सीएसआर भन्ने कि नभन्ने, डिबेटेबल इस्यु होला । एउटा बिजनेस हाउसले अर्को बिजनेस हाउसलाई सहयोग गर्ने भन्ने कुरा छ । नेगोसिएसनबाट सहयोग गर्ने भन्ने कुरा हुन्छ तर नेगोसिएसन नभइकन सिम्प्ली इन्ट्रेस्टेडको रिभेन्ट

इम्प्याक्ट भएको हुँदा यो पनि इन्डारेक्ट सीएसआर योगदान नै हो । त्यो पनि सिग्निफिकेन्ट एमाउन्ट थियो ।

हामीलो टोटल हिसाब गर्दा बैंकिङ क्षेत्रले करिब २० अर्ब जति रकम कोभिड १९ का कारण सरकार र बिजनेस हाउसलाई सपोर्ट गरेको टेन्टिटिभ रूपमा देखिन्छ ।

प्राइभेट सेक्टरका अन्य साथीहरूले पनि भेन्टिलेटर, पीपीई सहयोग गरेर सरकारको कोभिड फण्डमा ठूलो योगदान गरेका छन् । यसलाई सीएसआर नै मान्नुपर्छ । नेपालीमा धन कमाएपछि डोनेसन गर्नु धर्म कमाउनु हो भन्ने मान्यता छ । प्रोफिटको १ प्रतिशत सीएसआरमा छुट्याउने भनेको पनि धर्म कमाउने हो । बैंकिङ क्षेत्रले आफ्नोतर्फबाट गर्नुपर्ने काम गरेको जस्तो लाग्छ ।

जिज्ञासा डा. गोविन्द नेपाल, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर

म खास गरेर २ वटा विषयमा जिज्ञासा राख्न चाहन्छु । पहिलो, ज्यादै डिफिकल्ट सिचुएसनमा बैंकर एशोसिएशनको अध्यक्षता गरिराख्नुभएको छ । अहिले सरकारले इकोनमीक रिक्भरीका लागि छुट, कन्सेसन दिन भनेको छ । त्यसको लोड फाइनान्सियल सेक्टरमा पर्छ । सामाजिक उत्तरदायित्वका हिसाबले काम गरिरहनु भएको छ । अहिले कोभिडको सन्दर्भमा सरकारले गरेका नीतिगत व्यवस्थाबाट फाइनान्स सेक्टरमा सिर्जना भएको भार वा दायित्वले फाइनान्सियल स्टाबिलिटीमा ३-४ वर्षपछि कस्तो प्रभाव पर्ला र बैंक स्टाफहरूमा कोभिडको असर कस्तो पर्‍यो र

दोस्रो, कोभिडमा सबैभन्दा बढी प्रभावित तीन वटा क्षेत्र देखिए-हेल्थ, सुरक्षा र बैंकिङ । अहिले जुन किसिमको सीएसआरहरू गइराखेको छ, त्यो राष्ट्र बैंकको नीति, निर्देशनअनुरूप छ । जस्टिसको सेक्टरमा नेपाल बैंक एशोसिएशनले सर्टेन पर्सन्टेजको सानो फण्ड क्रियट गरेर परिचालन गर्न सक्ला र

श्री भवन दाहाल, अध्यक्ष, नेपाल बैंकर एसोसिएसन, र सीइओ सानीमा बैंक

गभर्नर सरले बैंक र व्यवसायी दुवै बचाउने हिसाबले पोलिसी ल्याएको भन्नुभएको छ । अहिले बैंक क्षेत्रमा लोड परेको छ । यो सर्ट टर्म लोड हो, ठूलो असर गर्दैन भनेर आश्वासन दिनुभएको छ ।

केही विषयमा हामीले भिन्न मत पनि प्रस्तुत गरेका थियौं । व्यवसायी साथीहरूलाई राम्रो भयो भने बैंकलाई पनि लड्न रनमा राम्रो हुन्छ

अहिले पनि ओभरअल १२ प्रतिशतभन्दा तल कसैको छैन, ८।५ प्रतिशत मात्र मेन्टेन गर्दा पनि चल्ल । आत्तिनुपर्ने अवस्था छैन ।

पुसपछि रिफ्लेक्सन हुने अवस्था छ । सेपरेट रिपोर्ट पनि हामीले राष्ट्र बैंकलाई पेश गरेका छौं । पुसदेखि एनपीएको लेभल बढ्दै जान्छ ।

हामीले फ्रन्टलाइन स्टाफहरूलाई बढी कोभिड केश होला भनेको तर हाम्रो काउन्टरमा बस्ने साथीहरूले सतर्कता अपनाउनुभयो । उहाँहरूलाई एकदमै कम भयो तर व्याकअफिसमा बढी भएको छ । बैंकिङ क्षेत्रमा झण्डै १५ प्रतिशत स्टाफलाई कोभिड भइराखेको छ । पपुलेसनका हिसाबले यो धेरै हो । तर, हामीले बैंकको सेवामा असर पर्न दिएनौं ।

अर्को कुरा, सरले एमाउन्टहरू बैंकहरूले छरेर खर्च गरेका छन् भन्नुभयो । राष्ट्र बैंकसँग हाम्रो समन्वय भएको छ । बैंकहरूले इन्डिभिजुअल खर्च गर्दा इम्प्याक्टफूल काम हुन सकेन । टोटल फण्डमध्ये ५० प्रतिशत आफैँले खर्च गर्ने र ५० प्रतिशत एनबीएमार्फत गरौं भनेर राष्ट्र बैंकलाई रिक्वेस्ट गरेका छौं ।

जहाँसम्म जस्टिस रिलेटेड काममा खर्च गर्ने कुरा छ, यो अहिले एडीजीमा पर्छ । यसमा गर्न सकिन्छ । इन्डिभिजुअल क्यापासिटीमा बैंकहरूले खर्च गरिरहेका छन् । एनबीएमो यो फण्ड आउने व्यवस्था भयो भने यसैमार्फत गर्न सकिनेछ । नभए इन्डिभिजुएल्ली एप्रोच गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

पाँचौँ कार्यपत्र प्रस्तुति : "न्यायको क्षेत्रमा नीजि क्षेत्रको सिएसआर खर्च बढाउन सरकारले कस्तो नीति अनुसरण गर्नु पर्ला?"
श्री नरेश श्रेष्ठ, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर, अध्यक्ष, पेभेलियन ग्रुप र अध्यक्ष, खबरहब

सीएसआर भनेर अहिले आएको भए पनि सेवा गर्नपर्छ, दानधर्म गर्नुपर्छ भन्ने भावना नयाँ होइन । भुवन सरले आफ्नो बैंकबाट विद्यार्थीलाई स्कलरसिप दिएको भन्नुभयो, त्यो पनि सीएसआर नै हो । व्यापारीहरूले आफ्नो आयबाट सक्दो सहयोग जहिले पनि गरेका छन् ।

दुर्घटनाहरू र आकस्मिक समस्याहरूमा हामीले सरकारलाई कहाँ मात्र सहयोग गरेको छैन र १ एउटा महत्वपूर्ण कुरा के हो भने ट्रान्सपरेन्ट युटिलाइज भएको छ कि छैन भन्ने जानकारी हामीले पाएका छैनौं । आइएसएसआरबाट बास्केट फण्ड स्थापना गर्ने भन्ने छ, यो एकदमै राम्रो हो, त्यसको ट्रान्सपरेन्सी पहिले नै जानकारी गराउनुपर्छ भन्ने मैले ठानेको छु ।

बैंकबाहेक अरु व्यापारिक क्षेत्रहरू निकै धरासायी अवस्थामा छन् । बैंकहरूले १२ प्रतिशतसम्म इनकम जेनेरेट गरेका छन् । स्टिमुलस प्याकेज साना तथा मझौला व्यापारीहरूको लागि आएको छैन ।

एक्सेस टु जस्टिसको विषयमा प्रवेश गर्दा यसमा परेको असर हामीले उजागर गर्नुपर्छ । न्यायमा सबैको पहुँच हुनुपर्छ । रेप केस, यौन हिंसाका कुरा आउँदा पीडितहरू घरमा लुकेर बसेको घटना सुनिन्छ । यो जस्टिसमा पहुँच नपुगेको अवस्था हो । अर्को, गरिबीका कारण वकिल हायर गरेर जाने अवस्था देखिँदैन । सरकारी वकिलसँग विश्वास छैन । बजेट अभावका कारण न्याय दिलाउने सन्दर्भमा सहयोग गर्न नसकेको कुरा कल्याण श्रीमानले समेत भन्नुभएको थियो ।

शिक्षाको अभावले पनि न्यायको पहुँच पुग्न नसकेको हो कि भन्ने मैले ठानेको छु । कर्पोरेट सोसल रेस्पन्सीबिलिटी भन्नासाथै पहिला कम्पनीले काम गर्ने वातावरण क्रियट गर्नुपर्छ जस्तो लाग्छ । म व्यापारी भएको नाताले फेरि पनि व्यापारीहरूको दुःखको कुरा आउँछ ।

कतिपय ठाउँमा व्यापारी भन्नासाथ पैसा कमाउन आएको भन्ने हुन्छ । पैसा कमाउने आएको हो तर त्यो पैसा कमाएर रोजगारी दिएको छ । सोसाइटीका लागि योगदान गरेको छ, यतातिर कसैले ध्यान दिँदैन । कतिपय कानूनी अडचनहरू पनि छन् । जस्तो कालोबजारी ऐन, २०३२ अनुसार २० प्रतिशतभन्दा बढी नाफा लिएपछि कालोबजारी हुन्छ । यो ठिक हो, २० प्रतिशतभन्दा बढी नाफा लिन पाइँदैन तर त्यो ऐन खाद्यान्न, खाद्यपदार्थमा लगाइएको थियो, अहिले सबैतिर लागू भएको छ । गभर्मेन्ट एजेन्सीहरूलाई यो ऐनले छुँदैन ।

मैले उदाहरण दिने गरेको छु, जस्तो कि पासपोर्टको कुरा गर्दा ५-७ डलर पर्ने पासपोर्टलाई १८ हजारसम्म लिएको छ । यो कुरा गरेर हामी व्यापारीहरूमाथि परेका समस्या उजागर गर्न मात्र खोजेको हुँ ।

सीएसआर अन्तर्गत मानवअधिकारलाई पनि त्यत्तिकै महत्व दिनुपर्छ भन्ने मेरो धारणा छ । सरकारले १ प्रतिशत सिएसआरमा राख्नुपर्छ भन्नेपछि यो रकमले मानवअधिकार र न्यायका अलावा शिक्षा, स्वास्थ्य, वातावरणमा समेत हेर्नुपर्छ भन्ने मेरो सुझाव हो ।

हामीले प्रोफिटको एक प्रतिशत खर्च गर्नुपर्छ । त्यसमा सरकारको भूमिका के र राष्ट्र बैंकको भूमिका के र यी सबै कुरा समेटेर राष्ट्र बैंक र नेपाल सरकारलाई रिपोर्ट दिनुपर्छ भन्ने मेरो सुझाव छ ।

अहिले हेल्थ सेक्टरमा प्राइभेट सेक्टरको भूमिका महत्वपूर्ण छ । इन्कम ट्याक्स रिलेटेड एक्टहरू पनि ट्रान्सपरेन्ट गरेर सीएसआरलाई अट्का गर्न सकिन्छ भन्ने मेरो सुझाव हो ।

एक्ससेस टु जस्टिसमा सरकार र निजी क्षेत्रले त्यति ध्यान नदिएकाले त्यसलाई हामीले प्रमोट गरेर आकर्षण गर्नुपर्छ भन्ने ठानेको छु ।

दिगो शान्तिका लागि औद्योगिक सुरक्षामा जस्टिसलाई फोकस गरेर लगानी गर्नुपर्छ भन्ने मेरो सुझाव छ । निजी क्षेत्रले सीएसआर अन्तर्गत खर्च गरेपछि त्यसलाई एकाउन्टमा देखाउने वातावरण सरकारले बनाइदिनु पर्छ । सीएसआरको रकम प्रोपर ठाउँमा खर्च भएको छ कि छैन भनेर सरकारी किताबमा खर्च देखाउन सकियो भने काम गर्नलाई सजिलो हुन्छ । हामीले पनि केही न केही क्रेडिट पाउँछौं ।

प्राइभेट सेक्टरले जहाँ खर्च गर्छ, कसरी खर्च गर्छ, भन्ने हेर्न बास्केट फण्ड बनाउनुपर्छ । अर्थमन्त्रालय र नेपाल राष्ट्र बैंकको सहयोग लिएर यी फण्डहरूको केही पर्सेन्टेज जस्टिसमा लगाएर सीएसआर बास्केट फण्ड क्रियट गर्न सकिन्छ भन्ने सुझाव छ ।

सीएसआरबाट कसरी काम गर्ने र कसरी ट्रान्सपरेन्ट बनाउने भन्ने विषयमा स्टडी भइरहेको भन्ने सुन्दा खुशी लागेको छ । काठमाडौं महानगरका उपमेयरले मेयर र उपमेयरबीच कोर्डिनेसन हुन नसकेको बताउनुभयो, यो दुःखको कुरा हो । संस्थागत हुनुपर्छ, जहाँ पनि राजनीतिक तवरले हेर्नु भएन ।

पार्टिसिपेटरी र ट्रान्सपरेन्टरूपमा काम गर्न सके मेरो विचारमा बास्केट फण्ड क्रियट गर्न र जस्टिसमा सीएसआरको रकम छुट्याउन नसकिने होइन ।

जिज्ञासा
श्री चिन्तामणि शिवाकोटी, डेपुटी गभर्नर,
नेपाल राष्ट्र बैंक

श्री नरेश श्रेष्ठ, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर

भुवन सरले छात्रवृत्ति दिएको कुरा गर्नुभयो । यो पनि सिएसआर नै हो । मेरो कुरा के हो भने खर्च क्लियर र ट्रान्सपरेन्ट हुनुपर्छ । मलाई याद भएसम्म धेरै पहिला मोहन गोपाल खेतानले एसएलसीमा बोर्डमा आउने विद्यार्थीलाई स्कलरसिप दिन सुरु गर्नुभएको थियो । यो पनि सीएसआर नै हो । यस्तो योगदान इन्डिभिजुअल भयो । कलेक्टिभ वे मा जान सकेको खण्डमा बढी योगदान हुन सक्छ । यसकै लागि गोविन्द सरले बास्केट फण्डको कुरा गर्नुभएको छ ।

जस्टिसका लागि पनि सबै बैंकहरूले मिलेर सर्टेन एमाउन्ट जम्मा गरौं भनेको हो । इन्डिभिजुअल रूपमा गर्दा रिजल्ट देखिएन । सीएसआरलाई रिकग्नाइज्ड गर्न हामी सबै मिलेर ओभरल्याप नहुने गरी काम गर्न पाए हुन्थ्यो भन्ने मेरो कुरा हो ।

श्री चिन्तामणि शिवाकोटी, डेपुटी गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक

बैंकहरूले आआफ्नो सीएसआर कोष बनाउने कि सबै एउटै बास्केटमा हालेर गर्ने भन्ने कुरा छलफलको विषय छ । यसका लागि नयाँ इन्सिच्युट खडा गर्नुपर्ने अवस्था पनि छ । सीएसआरमा हाम्रो ३ वर्षको प्रोग्रेस रिपोर्ट छ ।

हामी धेरै अगाडि बढेका छैनौं । कतिपय कुराहरू संशोधन, सुधार परिमार्जन गरेर जानुपर्ने अवस्था छ । त्यो विषयमा आगामी दिनमा छलफल हुने नै छ ।

राष्ट्र बैंकले इकोनोमिक्स पढ्ने छ जनालाई स्कलरसिप दिने गरेकोमा राष्ट्र बैंक ऐन २०५८ सो व्यवस्था खारेज गरेको छ । यस्तो त इन्डिभिजुअल भन्ने हुँदो रहेछ । व्यक्तिहरूले पनि फन्ड राखेर छात्रवृत्ति दिने गरेका छन् । यो सानो कुरा भयो ।

बैंकिङ सेक्टरले हालने पैसा त ह्युज एमाउन्ट हुन्छ । त्यसलाई बास्केट फण्डकै रूपमा ल्याएर भोलिका दिनमा एउटा सीएसआर कम्पनी नै स्थापना गरेर त्यसबाट काम गरे पनि हुन्छ होला । अहिले नै त्यसरी हामफाल्ने बेला भएको छैन । धेरै अध्ययन हुनुपर्छ ।

डा. गोविन्द नेपाल, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर

डेपुटी गभर्नर सरको कुराले सीएसआरलाई इफेक्टिभ र सामूहिक रूपमा अगाडि बढाउन निम्ति छलफल अगाडि बढेको छ । यसलाई मुर्त रूप दिन राष्ट्र बैंकको संयोजकत्वमा नेपाल बैंकर्स एसोसिएसन, अर्थ मन्त्रालय र हामी जस्तै सामाजिक संस्थाहरूको टाक्स फोर्स बनाएर मोडालिटीबारे अध्ययन गरौं ।

डा. रवीन्द्रप्रसाद पाण्डे, बोर्ड अफ डाइरेक्टर, आईएसएसआर (मोडरेटर)

आजको कम्पिनिङमा ओपनिङ रिमार्क दिनुभई राष्ट्र बैंकका गभर्नर श्री महाप्रसाद अधिकारीले राष्ट्र बैंकको धारणा राख्नुभयो । उहाँले सामाजिक क्षेत्रको लिट्रेसीमा पनि जोड दिनुभयो । एक्सेस टु जस्टिस कन्सेप्टमा सीएसआर र एक्सेस टु जस्टिसको कोरिलेसनको कुरामा हामी विचार गर्छौं भन्नुभयो । उहाँले सीएसआर मोबिलाइजेसनमा एक्सेस टु जस्टिस पनि समावेश गर्न सकिने कुरा गरेर हौसला दिनुभयो । गभर्नरज्यूलाई आईएसएसआर र मेरो व्यक्तिगत तर्फबाट आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

त्यसैगरी, उपमेयर हरिप्रभा खड्गीज्यूले आफ्नो अनुभव, विस्तृत रूपमा राख्नुभयो । उपमेयरज्यूलाई आईएसएसआर र मेरो व्यक्तिगत तर्फबाट धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

डेपुटी गभर्नर चिन्तामणि शिवाकोटीज्यूले नेपालमा सीएसआर फण्डको प्रयोगबारे विस्तृत रूपमा उजागर गरिदिनुभयो । उहाँको विस्तृत प्रस्तुतिले हामी सबैको दिमाग खोलेको छ । डेपुटी गभर्नरसाबलाई धेरै धन्यवाद ।

बैंकर्स एसोसिएसनका अध्यक्ष तथा सानीमा बैंकका सीइओ भुवन दाहालजीले सर्ट, स्वीट र तथ्यांकसहित सिएसआर फण्डको प्रयोगबारे प्रष्ट पार्नुभयो । अहिलेको पेन्डेमिकमा बैंकिङ सेक्टरले अधिक योगदान गरेको छ । भुवनजीलाई धेरै धेरै धन्यवाद ।

सोमप्रसाद निरौलाजीले प्राइभेट फण्डलाई कसरी सपोर्ट गर्ने, जस्टिस एजेन्डामा नेपालमा के भइरहेको छ र अन्तर्राष्ट्रिय परिप्रेक्ष्यमा के कस्तो भएको छ भन्ने सिनारियो उजागर गरिदिनुभयो ।

अन्तिममा, आईएसएसआरका डाइरेक्टर तथा पेभेलियन ग्रुपका चियरम्यान, च्याम्बर अफ कमर्सका भाइस प्रेसिडेन्ड, खबरहबका चियरम्यान नरेश श्रेष्ठज्यूले प्राइभेट सेक्टरलाई इन्भल्व नगराई कुनै पनि एजेण्डा अघि बढ्न सक्दैन भन्ने कुरा विस्तृतमा राख्नुभयो । प्राइभेट सेक्टरलाई कम्पिन्स गर्नुपर्ने, इन्सेन्टिभ हुनुपर्ने, ट्रान्सपरेन्सी हुनुपर्ने, सरकार पनि इन्भल्व हुनुपर्ने भन्ने कुरा उठाउनुभयो । उहाँले सीएसआरमा गरेको खर्चको ट्रान्सपरेन्सीमा जोड दिनुभयो ।

सबै विद्वान वक्ताहरूको सुझाबले नेपालमा सीएसआर फण्डको युटिलाइजेसन र मोबिलाइजेन इफेक्टिभ बाउन सहयोग पुग्छ भन्ने मलाई लाग्छ । आजको यो वेभनार सफल पारिदिने सबै पार्टिसिपेन्टहरू र प्रस्तोताहरूलाई आईएसएसआर र मेरो व्यक्तिगततर्फबाट धेरै धन्यवाद । यो वेभनार यही अन्त्य भएको घोषणा गर्दछु ।

ENGLISH TRANSLATION

DR. RAVINDRA PRASAD PANDEY, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR AND MODERATOR

Welcome, all participants to this virtual interaction on 'Corporate Social Responsibility (CSR) and Legal Empowerment to Establish Access to Justice'.

The issue of access to justice has been a prominent subject of debate all over the world today. The United Nations Sustainable Development Goals 16 has explicitly explained it. We are holding an interaction on 'Basket Fund for Access to Justice' related to CSR; one segment among three, organized by ISSR.

I hope, this interaction program will generate thoughts, ideas, and concepts, which will help us to apply CSR in the private sector. We feel proud today to have our governor Maha Prasad Adhikari in this interaction, who had had a long experience of working in banking and other private sectors.

OPENING REMARKS

MR. MAHA PRASAD ADHIKARI, GOVERNOR, NEPAL RASTRA BANK

The private sector has an important role in the corporate social responsibility policy. There are two different practices in corporate social responsibilities; one is corporate itself contribute voluntarily to society. The banking

sector was contributing voluntarily to various social aspects before the earthquake in 2015.

The second is: Corporate houses have consistently made direct or indirect investments in social responsibility, which, however, is not channelized properly.

People often complain that their contribution to social responsibilities could not reach the state and society, meaning they could not sense their contribution.

After the 2015 devastating earthquake, Nepal Rastra Bank made Corporate Social Responsibility (CSR) mandatory for banks and financial institutions to allocate at least one percent of their net profit to it.

It incorporates the provision of contributing to social projects, health education, access to justice, and help its employees in pandemic and disasters like earthquake. Corporate related laws have also made it a compulsory provision. One biggest challenge at present in Nepal is creating awareness and financial literacy. Access to finance is important for financial inclusion. The banking sector is focused on the overall social literacy and making them aware, rather than advertising itself.

The Institute for Strategic and Socio-Economic Research (ISSR) has initiated a discussion and interaction to create the fund for access to justice. We will hold a rigorous study and discussion on this issue.

There are lots of issues and questions that are often raised regarding corporate social responsibility (CSR) policy and practice. Nepal Rastra Bank conducted an online study this year to find out possible ways for adjustment of such issues. The goal of the study is to explore the experience and ability of the corporate and banking sectors and finding out ways to improve their functions further.

We want to manage the issues regarding Corporate Social Responsibility (CSR) having done these studies. The concept of 'Creating a Basket Fund' as a part of CSR for access to justice that ISSR has initiated is completely a new idea. There should be serious discussion and consideration of this concept.

The mandatory CSR would be efficient if banking and corporate sectors contributed and worked for justice-related issues as well. I would like to thank ISSR and wish the success for this program.

FIRST PRESENTATION ON “ROLE OF JUSTICE COMMITTEE AT MUNICIPALITY LEVEL: CHALLENGES AND RESOURCE CONSTRAINTS”

MRS. HARI PRABHA KHADGI, DEPUTY MAYOR, KATHMANDU METROPOLITAN CITY

Nepal has taken a stride into federal democracy and the new constitution has envisioned several provisions, rights, and responsibilities to the people. Today, 98 percent of women are working as Deputy Chiefs in all rural municipalities in 77 districts in Nepal.

The government has authorized the local governments for regulating the provision of the issues regarding public interest and service-oriented responsibilities.

The Judicial Committees at the local levels enjoy the authority to settle some cases and disputes. Article 217 of the Constitution of Nepal has guaranteed the provision of a three-membered Judicial Committee coordinated by the vice-chairman or deputy-chief of the rural municipality.

The Local Government Operation Act 2074, Section (8) has mentioned the provision related to judicial practice. Section 47 of the Act has given the authority to Judicial Committee to settle disputes on paying wages, taking care of elderly citizens, water supply, education, issues on rent, which could collect up to Rs 2.5 million.

This law is, however, contradictory to the metropolitan city. In the metropolitan city, a house owner can collect more than Rs 2.5

million.

This Act has shaped a limitation for house owners in metropolitan city like Kathmandu. I would like to draw the attention of the government to formulate a law according to the geographical characteristics.

There are instances that a few institutions disregard the presence of Judicial Committees. They undermine the existence of Judicial Committees. In fact, even the Supreme Court has recognized the decision of Judicial Committees.

These Judicial Committees settle disputes on the basis of reconciliation by understanding the sentiments of the people. They do not have to go to Court and bear the cost for the judicial procedures. If the JC fails to settle the issue, the case will go to the judicial bench. Since the Judicial committee bench provides justice to the people, the government should provide facilities and privileges by empowering them. The Judicial Committee should be allowed to work independently sans any political party's intervention to ensure equal justice to all.

The Judicial Committee has been executing their duties virtually for dispute settlement and reconciliation even during the Covid-19 pandemic.

QUERIES

DR. GOVIND NEPAL, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR

I would like to thank Deputy Mayor Hari Prabha Khadgi for sharing her thoughts and experience as the chief of the Judicial Committee, the rights and responsibility of judicial committees, legal reforms and its management.

Since the Judicial Committees have been playing a significant role in rural municipalities, they require adequate resources and manpower. However, these committees still need to improve their work to ensure reliable and effective proceedings while settling a case.

The Judicial Committees are often criticized for being politically influenced or being biased while announcing decisions.

It is, therefore, high time that these Judicial Committees are made more accessible, reliable, feasible and trustworthy by considering the constitutional provision. Research shows that municipalities allocate less than one percent of their budget to the Judicial Committees. Don't these Judicial Committees require an adequate budget? We don't understand whether the municipalities are reluctant to allocate sufficient budget to the Judicial Committees. Would you explain more about the accessibility of resources?

MRS. HARI PRABHA KHADGI, DEPUTY MAYOR, KATHMANDU METROPOLITAN CITY

Thank you Govind sir for your queries. The Kathmandu Metropolitan City (KMC) has appointed two lawyers in each ward to work towards reconciliation. If the disputes cannot be settled by the lawyer, it comes to the Judicial Committee. In fact, Judicial Committees, including those in Kathmandu Metropolitan City, lack proper physical infrastructure, resources and facilities. After all, it has been working to provide justice for nearly five million people in Kathmandu. Judicial Committee functions just like a Court, but unfortunately, its budget collapses every year. It would be more effective if the coordinator was entrusted with the responsibility to decide the budget needed for Judicial Committees. In fact, I have succeeded in allocating Rs five million to each Judicial Committee.

ADVOCATE PRASANNA MAHAT

Is there any provision to train members of the Judicial Committee on alternative dispute resolution (ADR) and mediation? How does the Judicial Committees conduct the training? What kind of provision and system exist for judicial settlement of cases such as rape and kidnapping?

MRS. HARI PRABHA KHADGI, DEPUTY MAYOR, KATHMANDU METROPOLITAN CITY

Thank you for your query. We have not received rape and kidnapping cases so far maybe because Kathmandu is a capital city. But, in case of such cases, we discuss and resolve the case according to the time and situation. I have closely observed cases of women-related violence all over Nepal. We have been advocating for women's justice.

MR. NARESH SHRESTHA, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR

You raised the issue of house rent. However, there are several other issues as well that go unsettled. Judicial Committee functions as a mediator. Are there any instances of lawyers from outside the municipality support or help in cases such as property sharing, divorce, and other issues? Would you share your thoughts based on your experience of your interaction with other deputy mayors along with their problems?

MRS. HARI PRABHA KHADGI, DEPUTY MAYOR, KATHMANDU METROPOLITAN CITY

In fact, quite a lot of other deputy mayors would have faced similar problems and circumstances that I am facing as the Deputy Mayor of Kathmandu Metropolitan City.

Deputy Mayor is entrusted with four different rights, which people often disregard and ignore. Sadly enough, Mayors could not understand the requirement of deputy-mayors. Deputy Mayor has been asking for respect, not rights. Mayors and deputy mayors need to engage in regular interaction and exchange of information. As I said earlier, there are 98 percent women as deputy chiefs across the country. But patriarchal mentality still exists in the minds of the mayors/chiefs. It is, therefore, high time that such patriarchal mentality is eliminated.

What needs to be taken into consideration is that a Mayor does whatever he/she wants to do. But this is not the case with a deputy mayor. The rights given to the deputy mayor should be implemented in the true sense. Despite having a dearth of human resources and staffers at the Judicial Committee, they are compelled to work effectively. Judicial Committee is an institution of the rural municipality, not a personal institution of a particular individual.

To be candid, we could not make people understand that a municipality will fail if the Judicial Committee becomes inefficient. Therefore, we must eliminate the tendency of political bias. Yes, we lack sufficient budget. Moreover, we have appointed four legal advisors. We make a decision only after seeking advice from our legal advisors. I want to assure you that our Judicial Committee has executed its works properly.

Moreover, the court has not pinpointed our decisions or the execution of justice. We, in fact, have received an appreciation letter from the Supreme Court.

DR. GOVIND NEPAL, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR

We conducted research journalism at the local levels in Eastern, Western and Western Development Regions on the function, status and challenges of the Judicial Committees. We came across some problems and challenges that the Judicial Committees have faced. We also published 12 stories on Khabarhub encompassing the findings of the research. We are also planning to publish a book on the issues of Judicial Committees.

We will provide objective facts about the challenges of the Judicial Committees to the national and international researchers. We are more focused on the Access to Justice issue since the ISSR as an organization carries out research more on economics. We cannot imagine a prosperous, secure and stable society in the absence of justice in the country. Having considered that a system cannot sustain without justice, the United Nations has prioritized the issue of access to justice on its Sustainable Development Goals 16, in 2015. I had also participated in lobbying to prioritize this issue in the Sustainable Development Goals 16, in 2014. We lobbied from several countries. Our former Chief Justice Kalyan Shrestha has also shared his national and international experience and concept regarding access to justice. Deputy Mayor of Kathmandu also shared her opinion on the issue. We are grateful to hear from you.

SECOND PRESENTATION ON 'HOW PRIVATE FUNDS ARE SUPPORTING JUSTICE AGENDA IN INTERNATIONAL ARENA'

MR. SOM PRASAD NIROULA, PROGRAM OFFICER, ALLIANCE FOR SOCIAL DIALOGUE

I would like to share some ideas on the roles of the private sector for access to justice and the contribution and support practiced at the international level.

The taskforce of Access to Justice presented a global report saying that five million people are out of access

to justice in the world. Backward and marginalized communities do not have a simple knowledge of what justice is. Other global research and reports also show that marginalized and vulnerable people are deprived of access to justice, social security, and other given rights.

World Bank has reported that around 4.9 billion people were deprived of access to justice in 2008. And the task force of Access to Justice in 2009 concluded that around 5 billion marginalized and vulnerable people were deprived of justice. Judiciary failed to address cases of more than 1.5 billion people across the world, and about 5.3 billion people were reported not having access to legal protection.

The Geneva Centre for Security Sector Governance DCAF in Switzerland reported in 2017 that 17 percent of women underwent violence, 27 percent of people faced land property-related cases, and other marginalized and third gender people faced legal problems in the world.

Nepal ranks 61st among the 128 countries regarding justice accessibility, according to the report of the World Justice Project in 2020.

In comparison to the 2019 report, Nepal decreased by one more rank in 2020, due to cases of rape, and other crimes. Moreover, the Courts remained closed during the Covid-19 pandemic to settle cases.

Nepal has ranked 58th in the corruption perceptions index out of 128 countries. Meanwhile, it is at 82nd number in Civil Justice Perceptions Index.

Nepal's judicial system needs further improvement in terms of transparency, justice, equality, and human rights despite the report of the global justice project as a "satisfactory presence" at the regional level.

Access to justice has yet to get priority globally. Several studies in the world show that the governments allocate less amount of budget to the judicial sector, compared to other sectors.

Up to 17 to 18 percent of formal judicial cases have been resolved in Nepal's courts. The load of the courts will be significantly reduced provided that the Judicial Committees are empowered by providing them sufficient manpower and infrastructure.

Private sectors have been conducting awareness promotion programs. Paralegals are mobilized to make the government more accountable and responsible.

Nepal Bar Association has developed the pro bono service guidelines. We, too, have introduced the pro bono service.

I had observed some judicial problems in Ontario, Canada since one is compelled to bear high charges/fees for judicial representation there.

Later, the judiciary changed the strategy and introduced the pro bono services by coordinating with the local government. This has helped to reduce the problems of court representation. Private donors have been actively raising funds through innovative approaches to addressing judicial issues in some of the countries. In America and European countries, people post their legal problems on websites. Lawyers then approach them and provide the required legal advice or assistance.

QUERIES

DR. GOVIND NEPAL, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR

I would like to thank Mr. Som Prasad Niroula for sharing your ideas and your experience with international institutions. The government of Nepal has allocated only 0.5 percent of the budget for justice, despite the global report's urge to all countries to invest around 4 percent of the total budget for the judicial sector.

MR. CHINTA MANI SHIWAKOTI, DEPUTY GOVERNOR, NRB

The banking sector allocated NRs 630 million for corporate social responsibility (CSR) last year. This amount has probably gone to the government fund. The Central Bank instructed us to collect all funds up to this fiscal year, that's why we have not compiled the data yet. I guess, up to this fiscal year, around NRs 400 to 500 million amount would have been deposited so far. We are working to improve the CSR policy.

THIRD PRESENTATION 1 ON "POLICY DRIVEN CSR IN NEPAL AND ITS GROWTH TRAJECTORY

MR. CHINTA MANI SHIWAKOTI, DEPUTY GOVERNOR, NRB

I would like to share my thoughts and ideas on corporate social responsibility (CSR) and its inter-relation with the banking sector. I would like to talk about how the Central Bank introduced and launched the CSR in banking and commercial private sector. Nepal Rastra Bank made CRS mandatory in January 2017, having considered the importance of bank, commercial and financial organizations' contribution to the national economy. The banking sector under the CSR practice has contributed to educational, philanthropist, physical infrastructure, environment, drinking water, sports, and other social services. It has also contributed to the community upon their request. Under this policy, the corporate sector should allocate one percent of its net profit.

Nepal Rastra Bank made CSR mandatory in January 2017, having considered the importance of bank, commercial and financial organizations' contribution to the national economy. The banking sector under the CSR practice has contributed to educational, philanthropist, physical infrastructure, environment, drinking water, sports, and other social services. It has also contributed to the community upon their request. Under this policy, the corporate sector should allocate one percent of its net profit.

Corporations or business houses have their responsibility to take care of social and environmental well-being. According to the

provision, the CSR fund should be spent in the same year when it's allocated. But, in case, if it's not spent that year, it will be spent the next year.

It could also be spent in the Covid-19 pandemic. However, we have also regulated the limitation regarding the expense of CSR funds. An organization cannot spend the fund for their brand promotion, foreign junkets, political benefits, and charity commercial training for the management level of the executive committee of CSR.

We should go along by learning from the problems and amending the regulation. The problem is that the CSR fund could not reach remote areas. It is largely spent in areas near Kathmandu. There is no balance in the fund expenses.

The Nepal Rastra Bank monitors whether the fund is spent according to the provision. Every bank and commercial institution should be making their working policy on the basis of CSR.

At a program organized by the Federation of Nepalese Chambers of Commerce and Industries' in a province, a lot of participants asked for the CSR fund so that they utilize it through them. They said, banks spend funds without having caution. In another province, the provincial minister asked for CSR funds should be given to the local government. If we do so, there would be a political influence on the contribution of the fund.

There is a financial transparency problem. There are chances of fund misuse when any sector received a huge amount of funds. If we cannot spend the fund wisely, we will get into trouble. But, people have high hopes from the corporate social responsibility of private sectors in society.

Banks have developed innovative policies for the good management of CSR funds. Several banks have developed their working policies. Such innovative utilization of CSR funds has been seen working positively. Under the corporate social responsibility (CSR) program, one hundred tube wells were distributed in the communities of the lower cast and Madhesi

people in the Morang district. CSR programs have been working for the protection of environmental well-being such as wildlife conservation, plantation, etc. Besides that, the CSR fund has been spent on relief distribution, consumer protection, financial awareness and literacy programs.

People in society are gradually understanding that banks are not only profit-oriented. People have developed the awareness of financial utilizations; they understand to utilize the remittance and expense money cautiously, bank deposit, take a loan with low interest, and pay it back within given a time as well as understand that the hundi money transfer is not reliable.

Corporate social responsibility (CSR) has done commendable growth in the banking sector in this short period. Banks are giving suggestions to the obstacles and problems in their implementation process.

In FY 2074/07, 2075/76 and 2076/77, Rs. 217.4 lakhs, Rs. 314.2 lakhs and Rs. 1106.5 lakhs was spent under CSR by A class banks in Nepal. It shows that the expenditure amount has increased by 56.2 percent and 224.2 percent in FY 2075/76 and 2076/77 respectively.

Though we have set up a program and policy to study the effectiveness and impact of CRS, that is not working properly. That's why we could not have developed the distinct model of CSR as required.

We are considering whether to go with the Banking and Financial Institutions (BFI) policy along with corporate social responsibility (CSR). BFI says that banks and financial organizations could not execute fund distribution going to the field in all seven provinces. They want to formulate the committee by themselves so that they can establish sister organizations and will provide 1 percent of their net profit to the government. If we could do this, we would establish an institution from the sum of that 1 percent contribution from all sectors. But Nepal Rastra Bank is not convinced of this concept.

I would like to thank the Deputy Governor for an insightful presentation. You shared some significant issues of corporate social responsibility, its impact, and challenges. You also provided a comprehensive presentation on the concept of Nepal Rastra Bank and other various sectors on CSR. We participants are grateful for your thoughts.

QUERIES

DR. GOVIND NEPAL, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR

I would like to ask a question: What is the annual amount of corporate social responsibility (CSR)? How much did it hand over to the government fund during the Covid-19 pandemic? Would you like to explain a bit about it?

MR. CHINTA MANI SHIWAKOTI, DEPUTY GOVERNOR, NRB

The banking sector allocated NRs 630 million for corporate social responsibility (CSR) last year. This amount has probably gone to the government fund. The Central Bank instructed us to collect all funds up to this fiscal year, that's why we have not compiled the data yet. I guess, up to this fiscal year, around NRs 400 to 500 million amount would have been deposited so far. We are working to improve the CSR policy.

THIRD PRESENTATION 2 ON "ACTIVITIES BY ISSR ON CSR"

MS. SANJU DHAKAL, PROJECT OFFICER, ISSR

I would like to give a brief presentation on initiatives by ISSR on CSR and access to justice under the United Nations' Sustainable Development Goals 16, undertaken with the support from international organization Open Society Foundation

(OSF) and Alliance for Social Dialogue in Nepal.

The Institute for Strategic and Socio-Economic Research (ISSR) is working on access to justice for the last three years. Under this program, we conducted a study on multi-stakeholders' engagement in the community justice sector in Nepal and their involvement in the justice sector.

We also worked on how we can promote innovative financing in access to justice. Currently, we are working on three national convenings on access to justice. Under this program, we have carried out several activities regarding CSR. We reviewed the provision of CSR in the banking sector and various policies of the Nepal government related to CSR. We also researched the status of best innovative financing practices and policies at the international level. Further, ISSR reviewed on other various activities done by private sectors as part of their CSR.

With the support from Federation of Nepalese Chambers of Commerce and Industries (FNCCI), in 2017 ISSR conducted a mini questionnaire survey with 31 Nepalese enterprises regarding the practice of CSR in the industrial sectors in Nepal. We had held three interaction programs regarding the CSR policy and practice in 2017.

Initially, ISSR jointly with FNCCI conducted an interaction program on 'CSR and Access to Justice in Industry Sector' and presented the findings from mini survey on Industrial Sector CSR on 18 August 2017.

Secondly, ISSR jointly with Nepal Bankers' Association (NBA) conducted an interaction program on 'CSR and Access to Justice in Banking Sector' on 15 September 2017.

Thirdly, ISSR jointly with Ministry of Finance (MoF) conducted an interaction program on 'Access to Justice in Development Partners' 3 November 2017.

Likewise, in 2018, ISSR conducted a field survey on 'Financing for Justice' to find out the status of financing needs at the community level.

Having conducted these interaction programs and with desk study, we concluded that very limited information exists about CSR in websites and annual reports of companies, which, in most of the cases, do not even disclose about the exact areas and amount where the CSR activities had been undertaken.

We also found out that engagement of private sector in the justice

sector of Nepal is very minimal both at policy and implementation level. Also, as Deputy Governor said the CSR fund of the private sector is found to be mostly spent on health, education, sports, physical infrastructure, financial literacy, and environmental well-being.

Further, we found that many of the participated commercial banks did not have enough information regarding the SDGs and justice agenda indicated in SDG 16.

In addition, we found that banks have been spending on CSR but CSR has not been disclosed quantitatively often because of the tax policy of the Government of Nepal.

We then forwarded three suggestions to the government.

First, the existing acts and regulations should be amended. The government should introduce a tax rebate facility for the funds that private firms allocate to carry out CSR activities.

Second, government policies should provide some incentives to private sectors to attract more funds for CSR Purpose.

Third, it is related to the Basket Fund concept. All interested banks should put their allocated CSR fund into a basket which should be mobilized by a small dedicated team.

Likewise, we conducted a field survey in nine different districts on the status of financing needs to the communities, what are the loopholes and the existing support in communities. We found out that less than 0.2% of the total budget of respective municipality has been allocated to Judicial Committee in 2018/19. This is inadequate to fund for the establishment of the Committee and run necessary program.

The study showed that CSR funding would run sustainably if public-private make partnerships for this policy. The study has found that if at least 20 percent of CSR fund is provided to access to justice, judicial functioning would work effectively.

CSR funds should be tax exempted. If not, a nominal tax (1% or less) can be levied on CSR expenditure.

The study also found out that the CSR budget allocated to justice should be spent for capacity building of judicial committee, free legal aid, legal empowerment/ awareness programs, and lifestyle improvement issues.

Having done this study, we developed three different policy briefs targeted for government, development partners, and private sector. Policy brief to the private sectors covered the importance of access to justice agenda and why private sectors should consider access to justice in their investment priority. Similarly, it conceptualized the new approach of 'Basket Fund' to support access to justice in Nepal.

To discuss these findings, we conducted an advocacy program in 2019, where all three stakeholders participated. Currently, ISSR is working on developing a fact sheet on CSR.

FOURTH PRESENTATION ON “PRIVATE SECTOR CSR USED FOR COVID-19 RESPONSIVE ACTIVITIES INCLUDING DONATIONS” MR. BHUVAN DAHAL, CHAIRMAN, NEPAL BANKERS' ASSOCIATION AND CEO, SANIMA BANK

The banking sector is never hesitant to support the Covid-19 pandemic from the CSR budget. The banking sector voluntarily was contributing and helping the society even before the Central Bank introduced the mandatory CSR policy.

After our bank upgraded into a commercial bank in 2012/2013, our branches outside the Kathmandu Valley used to contribute NRs fifty thousand annually to four and two respectively from 11 and 12 classes students from the CSR fund.

All banks extended their support for this pandemic having coordination with Central Bank for controlling Covid-19. Before Central Bank introduced a circular, we implemented the free digital activities since 20 March 2020 when the government announced a nationwide lockdown. We made ATM cards free of cost at any bank to ease people's life. These are small efforts made

by the banking sector practiced during the Covid crisis.

Total 27 commercial banks and financial organizations have contributed more than 360 million NPR in government Covid fund. Besides, the banking sector on their initiatives has distributed personal protective equipment (PPEs), masks, sanitizer, and ventilators in government hospitals to ease the treatment for indigent people. Under Central Bank's directive, we provided 10 percent discount to those people, who had to pay installment within mid of March.

This would not be called CSR's contribution, as it was not provided directly through CSR provision. We have a policy that one business house should support another business house, having a negotiation. We directly contributed this support without having a negotiation with each other. That's why; this is also a contribution of CSR.

Therefore, we have extended financial supports of almost NRs 20 billion for the government and business houses in the Covid- 19 crisis. Other private sectors also provided PPEs, ventilator, masks, sanitizer for the government. This comes under CSR policy. It is also a culture and considered as a holy practice in Nepal to donate some after earning. Allocating 1 percent for CSR also is a holy practice. I think the banking sector has done significant work for the Covid-19 pandemic. If you have any queries, I will try to respond them.

QUERIES

DR. GOVIND NEPAL, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR

I would like to raise my queries mainly on two things. First, you are holding Chairmanship in this difficult time. The government has ordered the commercial organizations to provide discounts, economic feasibilities in this crisis for economic recovery. The financial sector should shoulder this economic load. What would be the impact of this financial load created by the government's policy during the Covid-19 crisis, for financial stability after 3 to 4 years?

What impact did the Covid-19 make on the banking sector and its staffers?

Secondly, the health, security and banks are seen most-affected sectors by the coronavirus pandemic. You are contributing to the CSR policy as per the policy and directive of the Central Bank. Can Nepal Bankers' Association create a small fund to contribute to the justice sector?

MR. BHUVAN DAHAL, CHAIRMAN, NEPAL BANKERS' ASSOCIATION AND CEO, SANIMA BANK

The NRB Governor said that Central Bank launched the policy to protect both the banks and businessmen. But, the banking sector has to shoulder the load. The Central Bank has assured us that it is a short-term loan, and will not make a long-term impact.

We had presented different opinions on a couple of issues. We were convinced with their policy after they said it would benefit the businessmen and banking sector in long run.

The financial status is still satisfactory. We do not need to be desperate fearing the loss at present. No bank has lower than 12 percent. In fact, it won't harm if we can maintain up to 8.5 percent. We fear that our frontline staffers would contract the coronavirus infection. However, they have been maintaining health protocol. Rather, the pandemic has affected back-office staffers. Almost 15 percent of staffers in the banking sector have been infected with the coronavirus, which is a large number. But still, we have been maintaining good services to the customers.

As Mr. Governor said that banks are spending the funds carelessly. But we are working in tandem with the Central Bank. We have written to the Central Bank saying we will contribute 50 percent of the total fund on an individual basis and 50 percent through Nepal Bankers' Association.

While talking about access to justice, if there will be a provision in Nepal Bankers' Association fund, we will work through it. Otherwise, we should adopt individual approach for contributing access to justice.

FIFTH PRESENTATION ON “WHAT COULD BE THE POLICY INCENTIVE FOR PRIVATE SECTOR TO ATTRACT CSR FUND FOR JUSTICE SECTOR?”

MR. NARESH SHRESTHA, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR, CHAIRMAN, PAVILION GROUP AND KHABARHUB.COM

Corporate Social Responsibility (CSR) is not completely a new concept, though it is a newly introduced policy. Businesspersons have been consistently contributing to various sectors as per their capacity. We have supported the government during the crisis, pandemic, disasters, or during any other difficult times. But most importantly, we could not get detailed information about the utilization of our funds. The ISSR is working to introduce a basket fund, which is, perhaps, a great concept. And I believe, we should provide transparent details of our financial activities.

Other business sectors are adversely impacted, besides the banking sector. Banks are generating up to 12 percent of income, but small and medium businesses could not receive stimulus packages in this crisis.

Each individual should have access to justice; victims of the rape case and sexual violation hide at home. This is an absence of justice. Another reason is indigent people cannot hire a lawyer and could not trust the services of a government lawyer. They are deprived of justice due to poverty, which former Chief Justice Kalyan Shrestha sir also explained. I feel people could not have access to justice due to a lack of education as well.

We need to create a conducive environment for business houses and businessmen before we talk about corporate social

responsibility. As a businessman, I have realized the problems of other businessmen as well.

Businessmen are not just profit-oriented all the time. No one understands that they provide employment to so many people, and contribute to society. They face several legal obstacles as well.

For example, we pay up to NRs 18 thousand to receive a passport while the real cost of it is merely 5 to 7 dollars.

In my perspective, the CSR policy should give priority to human rights issues as well. It would be better if CSR funds are contributed to the justice sector as well including, education, health, and the environment.

The private sector has a significant role in the health sector at present. I think the government can attract CSR policy by making income tax-related Acts more transparent.

We should promote access to justice since the government and the private sector have not paid much attention to it. The government should create an environment of disclosing transparent data of financial expenses of the CSR fund. It would be reliable and easy for businessmen to know whether CSR fund is invested in the proper sector or not if the government provided clear data. And we also get credit.

We should create a basket fund to know where and how the private sector contributes. I think we can contribute to the justice sector by creating a basket fund having the assistance of the Ministry of Finance and Central Bank.

Kathmandu's Deputy Mayor said that they lack coordination with the Mayor, which is, in fact, unfortunate. The metropolis and municipalities need to work institutionally, not politically. We

could create a basket fund and contribute to the justice sector from the CSR fund if we follow a participatory and transparent policy.

QUERIES

MR. CHINTA MANI SHIWAKOTI, DEPUTY GOVERNOR, NRB

If you have any complaints about the banking sector, you can share them with us.

MR. NARESH SHRESTHA, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR, CHAIRMAN, PAVILION GROUP AND Khabarhub.com

Bhuvan sir talked about providing scholarships. This is also a part of CSR. But, expense and budget should be transparent. As far I remember, Mr. Mohan Gopal Khetan had launched a program of providing scholarship to the students, becoming board first in S.L.C.

Such a contribution used to be practiced individually, but, that is also a part of CSR. It would make a significant contribution if we collectively do this. That's why Govind sir has talked about the concept of the basket fund.

I request all banking sectors to contribute to the justice sector as individual efforts did not make a notable result.

It would be better if we do not overlap the activities of CSR, rather we should go with CSR policy.

MR. CHINTA MANI SHIWAKOTI, DEPUTY GOVERNOR, NRB

We are holding discussions about whether banks can individually create a CSR fund or they want to do it collectively. We need to set up a new institution for it. We have three years of CSR's progress report. Several policies need to be amended and improved. We will discuss this further in the coming days. The Rastra Bank Act 2058 vacated its program to provide scholarships to economics students.

Collectively, the banking sector creates a huge amount. We can create this fund as a basket fund and utilize it establishing the CSR Company. But we cannot jump into it right away. We need rigorous analysis on it.

DR. GOVIND NEPAL, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR

Deputy Governor has helped to hold further discussion on the effectiveness of CSR and work collectively. Let's study its modality by developing a task force of Nepal Bankers' Association, Ministry of Finance, and social institutions with the coordination of the Central Bank so as to give it a concrete shape.

DR. RAVINDRA PRASAD PANDEY, MEMBER, BOARD OF DIRECTORS, ISSR AND MODERATOR

Governor Maha Prasad Adhikari gave opening remarks to this interaction program. He stressed the importance of literacy in the social sector. He has also assured to consider the contribution of CSR policy for access to justice, and incentivized us that access to justice issue could be included in the CSR policy mobilization. I would like to thank Mr. Governor for being with us. Likewise, Deputy Mayor Hari Prabha Khadgi shared her experience and thoughts extensively. I would like to thank her for her remarks.

Deputy Governor Mr. Chintamani Shiwakoti extensively explained on CSR fund and its utilization. I would like to thank him.

The Chairman of Nepal Bankers' Association, and CEO of Sanima Bank, Bhuvan sir shared short details on the CSR fund. He clarified the contribution of the banking sector during this pandemic. Thank you Bhuvan sir for your presence. Som Prasad Niroula Sir elaborated the practice of justice agenda in Nepal and the international level.

Finally, Chairman of Pavilion group and Khabarhub.com, Director at ISSR, Vice-president of Chamber of Commerce Naresh Shrestha sir extensively explained that without involving the private sector, no agenda could work properly. He stressed the transparency on the budget of corporate social responsibility (CSR) and incentive policies of the government. I think the expert's suggestion and advice will help the effective mobilization and utilization of CSR funds.

I would like to thank all participants, experts and scholars to make this interaction program successful. Thank you everyone.